

9910

J. M. V. D. M.
E P I S T O L A
Ad Amicum, continens
CENSURAM.

Libri, cui titulus:
T R A C T A T U S
T H E O L O G I C O - P O L I T I C U S,
In quo demonstratur, &c.

ULTRAJECTI,
Ex officinâ CORNELII NOENAERT, Bibliop.
ANNO dō 1ō c LXXI;

J. M. V. D. M.

Epistola ad Amicum, continens
C E N S U R A M

Nnus fere est, quum mihi *Herberti de Religione Gentilium* Commentationem commendares examinandam. Quod eo fine tu quidem faciebas ut meditatiunculam meam *de auctoritate S. scripturae quam in cuiusque fidelis obtinet conscientia*, exerceres & illam quasi lunam expolires. Ac verò argumenti scopique mei disparitatem ita tum aperui, ut quid de religione & fide gentilium & quam propè hæc duce Conscientiam (revelatione externa seposita) ad fidelium sub *promissione & lege* accedere potuerit, simul significarem. Unde tibi facile fore putabam judicare quid de illis quinque capitibus *Herberto* notatis (cap. 51.) esset sentiendum. Quantum autem ad hujus hominis aliorumque ejusdem generis genium attinet, rectissime Censes eam solum viam impediri posse quò minus religio Christiana suo decore orbetur omnique stabilitate, everso principio, multetur, si non modò ex historiarum & experientiarum testimonio, sed & conscientiarum promptuario convictionis argumenta arcessantur. Quod mihi ita vetum videtur, ut putem neminem nostrum, quotquot verè Christiani sumus, fidei suæ certitudinem aliam habere, quam quod veritas creditorum conscientiarum sese probet, id quanquam operante Dei spiritu tantum fieri possit ad submissionem & fidei obedientiam, non minus tamen ad convictionem potest demonstrationum ratiocinio. Invenies fortassis in meo illo dialogismo, unde hæc res tibi clarius pateat. Sed & eandem ferè rem nunc agam tecum, mi frater, strophas audacissimi cujusdam hominis dissolvendo quas ad irretiendam fidei nostræ veritatem nexuit. Prorupit ille nuperrimè nescio qua ex machina, encomium fronte præferens *Tracta-*

4 C E N S U R A
tus Theologo politici. Xinospa parente iste partus habentur, genitus, si modo monstra quâcunque similitudine genitorem referre possunt. Ipsi ille est qui nobis olim scripto quodam, quo magnum hujus seculi authorem malâ methodo tantum non corruperat, innotuit, cum Myrtilleti philosopharemur. Et est reverâ quod nunc doleamus Theologi acerbius nefarium ausum, quo prophetas atque Apostolos ipsumque adeo Deum in ordinem suum redigere aggressus est, quàm accusabamus quondam inutilem operam, qua Cartesium scilicet juvare satagebar. Is ergo homo Socinianus quum sit, & si quid pejus nomine christiano se potest jactare, ægrè ferens in libera rep. ubi vidit, coarctatam tamen esse blasphemandi licentiam, ingenti labore molitur est philosophiæ, quam nominat, asyllum condere, id est, ut præ se fert, demonstrare jus atque fas esse debere omni homini de Deo ejusque cultu non cogitare modò, sed & dicere quodeunque mens maiesana suggererit, modo fur & latro non sit, neminemque lædens suum cuique tribuat secundum justitiæ regulam. Nec impune id modò per magistratum (quod intendit capp. 15-20.) sed & sanctè absque offensione Numinis: Cujus quippe cultus verus & unicus in justitia & amore proximi sit positus ad quem populo instillandum liceat (imò necesse sit) pro cujusque capacitate, ingenio, præjudiciis fingere & formare infundibulum (præfat. pag. 6. in fine *10110 quia* &c.) Quod posterius videtur scopus præcipuus scriptionis huic auctori extitisse, nempe ut omnibus cujuscunque religionis & fidei capitibus pro superstitione habitis, quâ tanquam fomites odiorum atque tumultuum incendia accendantur & alantur, tandem doceat Christianos ex Socini sensu sapere, Deoque satis putare factum, si modò assuescere possint in communi vita tranquille cum aliis agere. pag. 46. & *Ethicam universalem exercere* ad quod tamen quàm non possit (quicquid in speciem jactet) suâ methodo homines perducere mox, Deo volente, patebit. Moesen autem cum Prophetis Christumque cum Apostolis nihil aliud quam istud intendere, dudum est quod, evacuato mysterio Gratiae Dei in Christo, ejusque sapientissimæ & gloriosissimæ dispensationis, Socini discipuli studuerunt infirmis persuadere. sed quum hætenus veritate tot radiis elucescente, sæpe atque turpiter sese dederint, insulsis & coactissimis scripturæ contorsionibus, hunc puduisse videri in faultis vestigiis de eundem scopum contendere. Pertæsus scilicet laboris impendendi enervandis singularim testimoniiis pro veritate mysteriorum pretiosæ nostræ fidei, uno ictu (ut Nero olim frustra optabat) omnia dejicere tentavit, inde est quod *Historicorum, Prophetarum atque Apostolicorum* monumentorum auctoritatem atque

T H E O L . P O L I T I C I . 5
atque nervum incidere, operam sibi sumsit infelicem; *Horum* capita à doctorum privatim & prudenti Consilio electâ methodo, *illorum* vim & emphasim ab imaginationis & præjudiciorum putido palò *istorum* denique fidem ab incertorum auctorum tumultuaria corraione suspendens. Vides, amice, impietatis apicem, quem ubi quis conscenderit, tum demum omni superstitione scilicet sese exsolvere potest, atheismo seu involutus seu involvendus nullo negotio. Ut autem sapientia Dei sapientiam hujus scioli assequatur & prostituat, inde exordium ducendum existimo ubi finem ipse imposuit progrediendumque isto ordine, ut nempe dispiciatur *primum* quid statuendum sit de vero Dei cultu & religione, num videlicet illa justitiâ & charitate erga homines absolvatur & an homo illis quæ naturaliter de Unitate, omni præsentia, & cæteris capitibus (auctori pag. 163. enumeratis) tum ad charitatem, tum ad alias religionis, si quæ esse comperiantur patres perducatur; *Deinde* ad revelationis supernaturalis necessitatem assurgemus & de auctoritate illorum librorum disquiremus qui illam continere à christianis creduntur.

Faxit Deus, qui mysteria sua revelat timentibus se, ut ex ore infantium & lactantium sibi patetur robur ad perdendum inimicum & vindicem sui.

Principio certum & Deum sapientissimâ & liberrimâ voluntate hoc universum creasse, cujus partem nos inhabitamus, cujusque Amplissimum spatium cœli nomine circumquaque contemplantur. Idque cum potuisset non fecisse, fecit sine dubio ad manifestandam suam gloriam quam suo quæque loco creatura narraret; narraret autem illi qui assequi, Deumque inde cognoscere magnificere atque celebrare posset. Inde *terram non creavit ut esset vacua, sed hominem* condidit non modò mente & ratione, sed & sensibus præditum quibus cætera creata veluti intra se admitteret. Menti autem suam quandam similitudinem impressit, quâ ipsum primum creatorum, deinde ab eo derivatam *veritatem* atque *bonitatem* cognosceret, seque ad illius amorem totum componeret. Tacitam interim gubernationem illius, non solum quoad illa quæ corpus, sed & quæ mentem & voluntatem spectant, sibi reservans eo modo dirigendam quemadmodum ipse judicabat ad suam facere glorificationem; ut homo haberet quæ semper in abyssu divinæ incomprehensibilitatis, infinitæque potentiae, sapientiæ, bonitatis, sanctitatis &c. admiraretur. In his non video quidnam mens sana possit inficiari, inde ita procedo, primum hominem, quem Xinospa agnoscit (quanquam narrationem illorum quæ cum ipso gesta sunt, nonnullorum fratrum suorum. Judæorum, somniis parabolæ-

ne sit an historia velit dubitare ;) habuisse ut *veri* ita *boni* quoque regulas , secundum quas & Deum creatorem suum ejusque perfectiones cognoscere , illum amare & ad ejus nutum aliis creaturis uti , suumque corpus tanquam organum ad Dei glorificationem posset gubernare , illa ne verò religio Adami & cultus Deo debitus , nec ne? Fuit hæc sanè , aut nulla fuit. At irreligiosus fuit Xinospa siquidem proximum non habuit cui ex justitiæ præscripto *suum* tribueret cum nondum *meum* & *tuum* locum in orbe invenissent. Habemus ergò hominem Deo servire eumque glorificare aptum , quid de alio homine fortè nequidem cogitaverat. Propagatio verò humani generis rationem cultus Dei mutaverit. 2. Mirum si homo qui de suâ mente ubique gloriatur ausit affirmare. Sed magis mirum audere in subsidium suæ opinionis vocare scripturam , quam tamen prius ita evitarit , ut nihil præter hoc ipsum reliquerit eo fine ut suæ hypothesei inservire cogeret, Quæ , quanta sit insania , nemo non videt qui quicquam videt. Sed de testimoniis quibus abutitur mox videbimus. Nunc ajo , quod & sana ratio & revelatio , quam supponimus , docet *religionem esse Deum cognoscere , amare , revereri , ipsi se , si quæ ostendat se velle , subdicere , ipsumque in seipso & per se ipsum omni animi affectu , & in aliis quoque verbo & opere studere glorificare*. In quibus omnibus finis hominis & consequenter ejus summum bonum atque felicitas est posita , quæ constans animi serenitas , tranquillitas & læticia est. *Scelus* autem & *impietas* est , in hisce aut negligentem esse aut versari secus , aut etiam contra quam par est. Stultum proinde , quod ait author (cap. 13 , pag. 156.) *neminem ex mandato posse esse sapientem , non magis quam vivere aut esse* , ut inde probet non mandasse Deum attributa sua seu virtutes & gloriam *cognoscere* (quod sapientem esse ait) & per consequens hanc non esse partem cultus Dei & fidei & religionis. Primum enim non queritur an *possit* sed an *teneatur* esse sapiens , id quod ipse statim nobis sponte suâ dabit. Deinde falsum est Deum non posse præcipere homini , quod suâ potentiâ in homine operatur. Adde hominem tamen teneri ex Xinospæ placitis ad minimum *justitiam & misericordiam* Dei cognoscere quibus addere ex suo-pte ingenio debebat *unitatem , omnipresenciam & potestatem supremam* (pag. 163.) quæ cum videret non posse imitatione hominum exprimi , non debebat dictasse cap. præcedenti , illa tantum attributa velle Deum & debere cognosci , quæ homines certâ vivendi ratione exprimere possint. Sed antequam examinemus , dabimus hominem suo indicio & judicio damnatum. Capite enim quarto , *de lege divina* sub finem pag. 45. & seq. ea videbis veritatem huic homini ad suas fraudes non satis atten-

denti

denti expressisse quibus seipsum perimit , postquam enim sermocinatus est de intellectu seu mente hominis ejusque perfectione per cognitionem & consequentem amorem Dei , concludit pag. 46. *Huc itaque nostrum summum bonum nostraque beatitudo redit , in cognitionem scilicet & amorem Dei. Media igitur , quæ hic finis omnium humanarum actionum , nempe ipse Deus , quatenus ejus idea in nobis est , exigit , iussa Dei vocari possunt , quia quasi ab ipso Deo , quatenus in nostra mente existit , nobis præscribuntur atque aded ratio vivendi , quæ hunc finem spectat , lex divina optimè vocatur*. Et paulo post. *Cum itaque amor Dei summa hominis felicitas sit & beatitudo & finis ultimus & scopus omnium humanarum actionum &c.* Item nonnullis interjectis : *hoc idea Dei dicitur , Deum summum nostrum esse bonum , sive Dei cognitionem & amorem finem esse ultimum ad quem omnes actiones nostræ sunt dirigendæ* , de ipso discursu & an satis accuratè hæc explicet , itemque de scopo ad quem collimat , jam non dico. Accipio saltem quod dicit , in Dei idea , sive in eo quod in ipsa mente nostra de Deo nobis manifestum est , contineri Deum esse summum nostrum bonum , quod assequimur ejus cognitione & amore & media seu partes , cognitionis & amoris , seu mavis specialia officia illius sese habere ut *iussa Dei & legem*. Unde concludo : cognoscendo Deum , nos Deum colere. Nam cognitio est medium amoris , amando autem colimus , colendo sumus religiosi & fideles. Certè non amat Deum qui ejus virtutes non vult cognoscere , aut cognitas non vult admirari & ut docet affirmare , sermone etiam atque opere extollere & celebrare. Ita quoniam hæc iussa seu lege quâdam præscripta sunt ad obedientiam religionis utique præter charitatem proximi pertinent,

Miror autem magnooperè hominem de temperantia & castitate neque meminisse neque cogitasse. Ipsum signum circumcisionis , concisionis inquam ; quod gestat si Xinospa est , ipsum admonere potuisset hanc à religione utique removendam non esse , Sed qui de Deo parum sobrius , deque ejus illibato cultu minus castè loquitur , non decuit aliter agere. *Fides* autem quid est , homo confidentissime , si nihil ad illam & religionem pertinet quam justitia seu charitas erga homines. 2. *Fides* est *credere Deo* utique , se revelanti & stipulanti & promittenti. Unde *fiduciam* primum seu reclamationem & projectionem sui in ipsum , ipsamque deinde *spem* & expectationem bonorum futurorum ad religionem refero. Quæ nam autem credere? nihil ne præterea quam amandum proximum ; tædet his insistere. Si autem revelavit Deus alia etiam de sua natura & voluntate , utique noscenda sunt ut credantur, Sed ait, cætera in scriptura de

Deo

Deo scripta sunt, *præjudicia* vulgi sunt, & Prophetarum *erroneæ opinio- nes*, & Apostolorum *piæ fraudes*. Hoc unum verò Deus credi vult absque violentia vivendum esse. Deus te compescat, homo temerarie? Quis te ita docuit distinguere: pergit itaque pag. 161. Fidem esse *de Deo talia ser- vire quibus ignoratis tollitur erga Deum obedientia & hæc obedientiâ postâ necessario ponuntur*. Cur homo fidem, de qua non nisi ex scriptura scite po- tuit, ex eadem definire noluerit, palam est, qui scilicet ipsi propositum fuit facere. Quod fieri non potuisset si ex Paulo voluisset sapere, docente fidem consistere in suæ justitiæ abnegatione & in Deum justificantem impios Christumque factum (per obedientiam & passionem) justitiam re- clinatione & fiducia fructificante & sese ostendente. Audiamus tamen quid dicet. Fides est *de Deo* quadam sentire. Ergo falsum quod intendit probare, religionem & fidem esse tantum *justitiam erga proximum*. Sed hæc inquiet, supponit & includit qualemcunque de Deo notitiam & sen- sum. Hæc enim *positâ, necessario ponuntur* quæ de Deo credenda sunt. Ab- surdum est *primò* dicere justitia sola est religio, quia ceteræ partes cum illa cohærent *deinde* nec verum est justitiam erga proximum esse suum religionis complementum, ipso hoc homine, si suâ agnoscere vult hoc largiente, siquidem *injustitia exercetur ex amore Dei*, sine dubio *glorifican- di*. Dicamus ergo nos religionem & finem esse *glorificationem Dei*, cui reliqua omnia subordinantur. Quod si velit dicere hoc nimis genera- le & obscurum esse, nec convenire inter homines quid ad Deum glori- ficandum credendum sit, in promptu est responsio, non esse periculum si modò ex omnibus Deum velimus glorificare & in timore ipsius atten- dere quid ipse in verbo suo requirat. Adde, quod præter mittendum non est, ex ipsis *Xinospæ* statutis non posse certa esse capita quæ cum Dei obe- dientia recipiuntur. Nam *illa ingenii humani varietas atque opinionum diversitas, quâ sit, ut quæ hunc ad devotionem ea ipsa alterum ad risum & contemptum moveant* (ut ait pag. 163.) eo usque se extendit, ut etiam in- ter *honestos*, id est, qui nullis facinoribus se prostituunt concivibus suis, de omnibus capitibus, etiam ead. pag. in fine, enumeratis, possint dari controversiæ. Potest enim tranquillè absque violentia & injuriâ cum proximo vivi ab ipsis etiam atheis, Deum & quicquid Dei est, neganti- bus. Qui tamen cap. 13. in fine pag. 158. ut pote satis *fideles & reli- giosi Xinospæ*, exagitari non debent. Qui secus faxit *antichristus* esto pag. 162. Sed quis auctoravit hunc hominem catenam septem capitalibus annulis sibi in vicem non satis innexis constantem isto modo cudendam (ut facit pag. 163.) qua fingit omnes homines trahi posse. Cum tamen

ex.

experientiâ teste, multi hæc capita admittentes non ament proximum, aliique contra quos hæc non credere asserit (ut orthodoxi unitatem Dei &c.) reperiantur esse multò justiores. Benè interim habet, quoc obiter noto, *admirationem excellentiæ Dei* multum facere ad amorem & obedien- tiam ergâ ipsum. Proinde quo major Dei cognitio, eò amor intensior & submissio proclivior. Sed quis non indignetur hunc irrisorem alterâ manu mox destruere, quæ modò exstruxerat alterâ, æquè infelicitè utrumque. pag. enim seq. per ipsum fas est hominibus dubitare *quid Deus sit?* Corpus an cogitatio? qua ratione hominibus vitæ exemplar sit an quatenus justus & misericors an verò quatenus omnia per ipsum sunt & agunt, nos etiam intelligimus verum, æquum & bonum? item an omnipræsens es- sentiâ an verò potentiâ? præscribat ne leges tanquam princeps, vel doceat tanquam veritates æternas? Jam vide quomodo hæc superioribus constent. De Deo multa credenda sunt, & tamen dubitate quid Deus sit? justus & misericors omni præsens, dominus & rector omnium, isque liberrimus; & tamen ambigere sit ne corpus an mens, sive res cogitans? item omnes ne res per ipsum sint & agant? sitque potentiâ ejus ubique, cujus essen- tia corporea certis limitibus necessariò inclusa est? Nihil de Deo creden- dum quam *quod certâ vivendi ratione mutandum est*, cap præced. & ne- scire tamen quid & quâ ratione imitari Deum debeas? Deum *justum & misericordem* esse, nihilominus disputare Deus ne se ut *princeps* habeat legesque præscribat? Fugere *omnia ex absoluto beneplacito*, & tamen pol- se æternas veritates esse quod agit & agi vult. *Qui Deo obediunt*, diligen- do alios homines, *tantum* solos esse, & tamen præmium supernaturale, id est, post hanc vitam naturalem, posse non exspectari ab illo qui quan- quam innocenter & juste, tamen in miseria & calamitate vitam transe- git, aut contra. Deum *penitentibus peccata condonare*, & tamen æternas veritates esse quas Deus homini dedit leges atque peccatori itrogat pœnas. Quæ etiam si sciamus Christiani quomodo consistant, secundum tamen hujus authoris principia contradictoria sunt. Jam quantum ad illa quæ ex Apostolis, *Jacobo* asserit, argumenta tantum debebant esse homini im- pio, non testimonia divina. De quo videbitur postea. Sed quicquid agat non probat *Jacobus* primam *Xinospæ* assertionem, nempe *fidem ratione obedientiæ esse tantum salutiferam*, eò quod mortua sit & coperiatur *si il- le* qui illam se habere jactat *careat operibus* sanctitatis. Planè ut animal absque ridendi facultate homo non est, nec tamen ratione hujus faculta- tis sed potius mentis corpori unitæ homo est. Nec uterque probat alteram thesin, eò quidem sensu quod optatet illorum distortor. Quan- quam

B

quam

quam enim certissimum sit, quod credens in Deum justificantem in Christo, non possit non amare gloriam Dei eaque ut in proximo quoque manifestetur. Et ita cor suum Deo quasi plenum habere qui *charitas* est; atamen non inde concluditur fidem veram & plenum in illo esse qui quacunquē modò illam externam justitiam atque *honestatem* servat (pag. 162. lin. 14.) quam hic homo *obedientiam* Dei vocat; licet præterquam in filiis Dei regentis, semper ex amore sui ipsius suarumque *cupidarum, oculorum* scilicet, & *carnis* atque *ambitiosa vita* proficiscatur.

Super est, ut rationes illius ex scriptura petitas examinemus, quibus probare conatur Deum nolle nos de se quicquam intelligere, scire, credere, quam quod possimus conversatione cum proximo exprimere & imitatione referre: nempe justitiam & charitatem. Notamque proinde religionem sitam esse in dilectione proximi seu innocenti cum ipso conversatione. Diximus jam supra hæc evertere id quod modò refutavimus, ex pag. 163. Nunc prius quam ipsam sequamur notandum *justitiam* & *misericordiam* in Deo, secundum sensum hujus scriptoris, nihil aliud esse quam *charitatem* & æquitatem erga homines quæ nemini innocenti molestus sit quæ nobis imitanda sit respectu concivium. *Justitiam* enim Dei quâ rejicit peccatores à sui communionē, itemque illam quâ justificat peccatores in Filio suo sponse & redemptore non agnoscit.

Ait ergò primò, demonstratum sibi superius *scripturæ intentum non esse docere scientias*, indeque judicare posse *nihil præter obedientiam ab hominibus exigere, solumque contumaciam non autem ignorantiam damnare*. Nego postiriis sequi ex priori. Nam quid refert quo minus Deus divitias gloriolæ suæ gratiæ cognoscendas, amandas, deprædicandas proposuerit in verbo suo, etiamsi non curaverit explicari quomodò sese habeant operationes rerum naturalium, aut etiam reliquerit homini jam per revelationem excitatoquæ ea ex ratione ejusque tum principis tum observatis cognosci possunt, tum ad Deum melius cognoscendum est. Glorificandum, quam ad proximo commodius serviendum tandemque ad seipsum accuratius regendum. Quomodo subordinatur revelationi ratio & Philosophia. Et religio hominem ad stringit in his eò usque proficere quantum vocatio particularis aliæque opportunitates, mensura etiam donorum Dei exigunt atque permittunt. Pergit & ex Rom 13. Psalm. 8. intendit probare obedientiam Deo debitam consistere tantum charitate quæ debetur proximo. Quod quam absurdum, & contra Apostoli mentem ab ipso fiat patet legenti versum nonum & decimum ejusdem capituli; in quibus cum recensuisset præcepta quæ officia erga proximum

præ-

præstanda præscribunt, concludit tandem charitatem, quoniam nihil illorum faciat proximo quæ verita & mala sunt, esse legis illius proximum concernentis implementum cæteroque sine dubio etiam totius, siquidem proximus rectè amari non potest, nisi Deo prius amato cujus gloriam cupimus etiam in aliis hominibus æquè ac in nobis manifestandam cætera autem legis, ut ex gr. quomodo Deus ut *Deus noster* in filio suo agnoscendus, credendus, amandus, nominandus, & sincerè colendus sit jam docuerat & asseruerat totis illis undecim capitibus, unde porrò illa quæ ad nos gubernandos in sobrietate & castitate, & ad serviendum proximo pertinent, educit cap. 12. Pl. 1. & seqq. & hisce omnia quæ ad religionem Christianam pertinent ita absolvit, ut Xinospa dum allegando fatetur se hanc epistolam legisse, eopse se prodatur esse ex illorum numero qui oculos claudunt ne sanctam & Deo gloriosam veritatem videant, aut dum non possunt non videre, consilia carnis adhibent subterfugia & rimas elabendi quærentes, verbumque Dei distorquentes, sui aliorumque seductores qui siquid se invenisse putant, propalant aliis partim quoniam Deo & veritati ejus irati hæc ratione *aliquid* detrimenti student afferre, partim quoniam dolent aliorum sincera confessione & exemplo sanctitatis suæ tenebrarum opera coargui, vellentque propterea aliorum in transversum actorum exemplum in suæ perversitatis fulcimentum & malæ conscientiæ qualescunque solamen trahere. Sed sequamur porrò vestigia tetrica. Intellectualem sive accuratam Dei cognitionem non esse donum omnibus fidelibus commune, sicuti obedientiam, vult probare ex Dei testimonio Exod. 6. Pl. 2. Sed frustra neque enim ex isto loco rectè inferitur Abrahamo cæterisque Patribus, nomen יהוה ne nominatum quidem fuisse, multoque minus concludi potest, *eos nullum Dei attributum novisse, quod eius absolutam essentiam explicet*. Deus isto loco declarat quare jussit cap. 3. vers. 15. 16. se indigitari Israëlitis non solo *Deo Abrahami* nomine sed simul יהוה אלהינו *ero qui futurus sum* nempe ex fædere cum patribus inito id Israëlita reipsa & inchoatâ impletione illorum quæ Deus erat pollicitus, erant experturi. Recordatus (inquit vers. 5.) *sum fæderis mei*, demonstrabo jam nunc me memorem esse promissi, cujus in hac continuâ Israëlitarum miseria visus sum oblitus esse. *Propterea dic filiis Israël me esse יהוה & educiturum vos ex incumbentibus oneribus Ægypti & erepturum vos ex servitute illorum & asserturum vos Brachio elato & judiciis magnis & assumpturum eos mihi populum & futurum me vobis יהוה אלהינו & cognoscetur quod ego sim יהוה Deus vester, ille qui eduxit vos.* &c. Non fui (inquit vers. 2.) isto modo cognitus, nomine

B 2

meo

nico יהוה, quum fædus cum ipsis pangerem, me futurum ipsis ipsorumque semini in Deum (id est, me & quicquid in me est ipsis quasi communem fore quatenus ad suam beatudinem id possunt optare) & consilium dispensationis hujus mea gratia his duobus testamentis ipsis exponerem, me nempe primum terram Canaan semini ipsorum certo tempore datum in hæreditatem, ubi certum aliquod *semen* seu persona ex posteris sit otitura, in quâ & per quam tum omnes familiæ terræ benedicantur, e-
jusque fiat hæreditas. Hæc ut crederent me ipsis revelavi Deum *potentem sufficientem* meam potentiam, sapientiam, misericordiam, longi-
mitatem & cæteras virtutes & perfectiones ita abundantes, imò infinitas, esse, ut confidere possent me parem esse exsolvendis promissis. Fal-
sa jam sunt quæ addit Xinospa infelix Heberî propago de emphasi vocis יהוה itemque de אלהים cujus ה ultimum vel ex eo quod mobile est, appa-
ret non esse paragogicum sed radicale, punctumque brevissimum sub א non posse esse ex longo Keti in א quod ex regulis grammaticorum com-
pensabat elisionem א radicalis (est enim ab א) & habere connota-
tionem vel *adjurationis* ex Hebræo vel potius *venerationis* ex Arabico. Inutilis etiam conciliatio (pag. 156.) hujus loci cum illis Genescos, ubi יהוה exprimitur & vel eo nomine absurda, quod etiam scriptor (quem Mosen credimus) narrans res à Deo & circa Deum gestas ipsum nomina-
ret ita ut maximè erat suo tempore notus, attamen orationem ipsam Dei & fæderis stipulationem exprimens non potuerit sine temeritate alios Deo
titulos adscribere, quam quos ipse erat præfatus. Inde illa diversitas, quod Gen. 12. Deus quasi jam notus nil præfatur cap. 15. itidem inci-
pit à promissione sed vers. 7. seipsum nomine יהוה Abrahamo notificat seque illum esse demonstratum dando tertiam Canaan in hæreditatem, quod Abraham ut credere posset signum petit Ps. 8. & seqq.

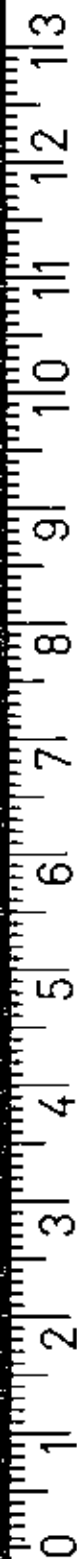
Cap verò 17. Ps. 1. est formula אלהים שר

Non addam non veteri hunc hominem ex Patriarchis stipites facere qui æternam Dei potentiam & divinitatem non cognoverint, nec ut alii ho-
mines ideam habuerint Eotis omni modo perfecti quocunque nomine illud vocarint, item quam inconsiderata sit illatio illa: Abraham nesci-
vit cum nondum illi esset revelatum, ergo posterî ejus non tenentur scire postquam Deus illos scire voluit. Posset pænitere temporis his testandis insumpti nisi res ipsa suâ pulchritudine considerationem mereretur.

Restat aliud quod sibi demonstrandum ex scriptura sumit, nim. *Cognitionem illam quam Deus per prophetas ab omnibus universaliter petit & unus-*

unusquisque scire tenetur, nullam esse præter cognitionem divine ejus justitiæ & charitatis. Ait Jerem. 22. Pl. 15. 16. declarate Deum Josiam suffi-
cientem sui cognitionem habuisse eò quod sciverit justum & misericor-
dem Deum, sibi que illum imitandum. Id quod falsum est. Neque enim dicitur quænam attributa Dei Josias noverit sed quod *faciendo justitiam & judicium & iudicando jus pauperis & egeni* palàm fecerit se non tantum nosse sed & ita agnoscere Deum ut illum præ oculis habeat & timeat. Et quanquam *facere justitiam & judicium* (quibus etiam hic additur *iudicare jus pauperis egeni*) ex stylo scripturæ non semper significant officia pro-
ximum spectantia (vid. Es. 56. 1. 2.) saltem judicium ex hujus homi-
nis mente non potest cuique privato partem religionis facere; nihil tamen refert hic ita sum. Pius enim in speciali sua vocatione, ut ex. gr. rex justè regnum administrando imprimis ostendit se cognoscere Deum ita se. ut amet & reveretur. Quantum autem Jerem. 9. Pl. 24. attinet, faten-
dum est, felicitatem & proinde *gloriationem* peccatoris illam solummo-
dò esse, ut agnoscat, credat, amet *Jehovam* non solum ætæternam suâ sufficientiâ & perfectione existentem, immutabilem (ut agnoscant hoc pag. 155.) &c. sed & seu factum seu futurum reverà quod se esse & fore in fædere promisit, nempe *facientem gratiam* assumendo hominem itæ obnoxium propter peccatum, ad suam communionem, idque *iudicando* & condemnando peccatum in similitudine carnis peccati, in Christo, itemque principem mundi & tenebrarum cum omni suo jure, apparatu & alleclis, ut suis donaret *justitiam* filii sui sponsoris, qui factus pro nobis peccatum, factus est justitia omni credenti. Has divitias gloriosæ gratiæ Dei, quas in hoc mystetio exposuit pro varia tempotum œconomia & mensura revelationis, spiritus & fidei fideles debent cognoscere. Idem est illud nomen Dei Exod. 34. vers. 6. 7. quo à peccatore vult nomina-
ri, quod, si author crederet Deoque illam gloriam quâ vel solâ vult magnus haberi & super omnes falsos Deos eminere, daret, non enervasset religionem, fidem, & scripturam sacram quarum omnium, cardo in hoc capite versatur. De testimoniis Johannis vidimus illo loco quo nos ab-
legat.

Concludit tandem nullibi dari de finitionem Dei. Ergo cognoscendum non esse præter justitiam ejus & misericordiam. Quali verò abyssus infi-
nitæ perfectionis Dei arctâ capicitate hominis comprehendi, Denique se aliter quàm in suo intellectu *definire* posset! *desuavit* autem satis quæ nobis de ipso *cognoscenda* sunt. Ex *rebus creatis* quidem æternam ejus *potentiam, divinitatem, aliisque* ad ejus glorificationem. Ex *conscientia* nostra

eius sanctitatem, recta postulata, & iustum iudicium seu *δικαιοσύνη* & *δικαιοσύνη*. vid. Rom. 1. ult. & cap. 2. Pl. 14. 15 Ex his quæ circa res & alios homines fiunt, patientiam *longanimitatem* & bonitatem. Ex revelatione autem supernaturali omnia quæ ibi de se testatur; quæ sine dubio, nullo excepto, quantum quidem gratiæ ipsi dare placet, scienda, credenda, & *amplectenda* commendat. Contra quam nostræ fugit, qui ut ne credantur de Deo omnia quæ in verbo suo consignari voluit ait multa non ex rei veritate sed *ex præconceptis prophetarum opinionibus & diversis fidelium de Deo sententiis*, alia verò admodum *improprie secundum captum vulgi* esse conscripta, quæ tamen improprie ut erant dicta, intellecta aut intelligenda. Negat, ex eo quod non doctis & philosophis sed plebi sint præscripta. Sed prius quatenus falsum sit commodior ostendendi locus expectandus est. Posterior quod attinet miror hominem difficilem, qui cum sibi ipse sapere supra omnes videatur reliquos homines infacillimis bardos & truncos censet.

Qui maximè communes loquendi modos non capiunt. Anne enim vocabulum tropicè usurpatum in pleno orationis sensu ab i loqui linguæ gnarus est intelligi non potest nisi sit philosophus? nonne pueri didicimus in rethoricis metaphoras adhiberi ut res vividius & efficacius proponatur, citiusque & profundius animum auditoris penetret. Stultus sit, qui cum *prata videre* audiverit de certa oris humani figura cogitet, & non potius de grato & amabili aspectu verbum intelligat. Si quis dixerit *longus regibus esse manus* ne rusticus quidem sit, qui sibi imaginetur aliquot miliaribus prolongata brachia; sed de potentia statim unusquisque cogitabit quam sibi conscius est in illis se præcipuè membris habere. Eodem modo se res habet ubi Deo *manus, oculi & aures* &c. attribuantur quod quidem non fit, ut notandum est, in explicatione essentia & attributorum Dei, sed in plena oratione, ubi virtutes ejus jam ante notæ introducuntur, & de illis aliquod prædicatur. Ex. gr. non dicitur ullibi, *Deus habet brachia, manus, oculos, aures* &c. Sed *Deus brachio excelsè eduxit Israëlita, Oculi Dei percurreunt universam terram. Deus inclinat aures ad vocem timentium se.* Aut similia in quibus supposito quantum quidem scire opus est hæc aliaque attributa partim notissimo rationis dictamine, partim scriptura aliis testimoniis nota esse, id quod de illis affirmandum aut negandum si similitudine corporearum rerum nobis, qui corpore sumus circumvallati, exprimitur ut citius capiamus, vehementius moveamur firmiterque retineamus.

Ita habes, amice, ut spero, dejectam absurditatem cultum & fastigium

gium nempe religionem esse *tranquillam cum proximo cohabitationem*. Descendamus nunc paulisper ut luxemus alia quibus hæc instruxerat-demonstrandum nempe est illis septem *Xinospæ* recensitis capitibus ex ratione cognitis & si quæ alia sunt quæ sciri possunt non minus, quam debent, perducere hominem non posse ad proximum ex animo sincero & ut decet, constanter amandum neque ad seipsum in castitate & temperantia contiendum, multò minus ad Deum ita amandum & colendum, ut verè prius haberi & felicitatem sperare possit. Id quod nobis paucis demonstrabitur. Hic autem primum rursus dubium reperio nostrum hominem. Vix enim video numquid præter illa, quæ naturali ratione nota sunt ad religionem & salutem requirat, imprimis quando non tantum quæ de *verbo Dei* cap. 12. scribuntur lego, sed & quæ cap. 4. pag. 53. ex Proverb. 2. Pl. 3. Perperam concludit, quod nempe *sola sapientia seu intellectus nos doceat Deum sapienter timere, hoc est, verè religione colere*. Contra verò cap. 15. pag. 171. & 174. ait se *absolutè statuere hoc Theologia (seu religionis) fundamentale dogma (homines scilicet solè obedientia solvari) non posse lumine naturali investigari & ideo revelationem maxime necessariam esse*. Quibus verbis si de illa salute loquitur. Quæ verè salus est, & in constanti æternaque cognitione Dei, amore, communionem, indeque resurgente animi tranquillitate & gaudio &c. consistit. (nam quod intelligat proprie, illic non definit. Non puro autem bona corporis & intelligit. Ea enim scriptura obedienti etiam non tribuit, ut salutem promissam; & de statu post hanc vitam felici alium nostro ubique silentium) contradicere literam sibi met ipsi disputant cap. 4. pag. 152. 153. 154. *illi necessarid bene esse qui ex rationis & virtutis præscripto agit &c. nec credo, alius generis obedientiam, virtutem, religionem salutiferam in sapientibus ducta rationis utentibus & vulgo scripturæ adherente statuit*. Siquidem & ratio, ipso fatente pag. 47. & scriptura revera salutem non novit, nisi ex amore Dei ut summi boni (*non ex metu alicujus supplicii & pœna nec pro amore alterius rei quàm delectari cupimus*. Tales enim scriptura *διόχως duplicit, impuri, non recti non integri cordis* solet vocare. Jacob. 4. 8. &c.) profluentem imò in eo consistentem. 1. Tim. 1. 5. Rom. 8. 28. Joh. 12. 3. Sed præterea signum est studid in constantis & fallere volentis, dicere, *revelationem maxime necessariam, & tamen eam cognosci non posse nisi morali id est informè & dubià certitudine? imò nullà, si quis velit insistere hujus hominis principiis*. Siquidem & *miracula* seu signa enervaverat cap. 6. quæ etiam sola non probant, & quantum ad *doctrinam* potuerunt prophetæ prudenter & absque culpâ funda-

damentum illius religionis & obedientiæ nimirum salutem consequendam ponere . ut tanto melius populum ad obedientiam disponderent, quemadmodum Apostolos diversâ methodo & contrariis fundamentis utos esse garrat pag. 143; vide hominem sese toties turpissimè deudentem. Sed linquamus illum tantisper sibi ipsi torquendum. Certum est inter Christianos . hominem, ut naturâ nunc est . non posse absque revelatione & Spiritu Dei . carnis ratiociniis assequi quâ ratione Deum rectè glorificare & colere queat : nec posse se ipsum aut alterum ad veram religionem ad amorem Dei aut proximi disponere. Et in scriptura quidem istud ita manifestum est . ut qui ex illo se coargui patitur nequaquam de isthoc queat dubitari. Homo natura caro est absque Dei Spiritu Jud. pl. 19. Joh. 3. Rom. 8. corrumpens etiâ se in istis quæ naturæ ductu ceu animalia rationis expectia novit Jud. pl. 10. indeque obfuscat: intellectum ignorantia errorum & tenebrarum nebulis, negligens imò odio habens Deum. Eph. 4. seipsum in suis cupiditatibus quærens, ea cogitans . dicens, faciens, quibus non Deum seipsum quoque modo extollat & magni faciat aut corpori suo satietas & delectatio cum Dei etiâ contumelia & proximi detrimento . tribuatur & procuretur. Usque adeò ut sapientissimi etiâ quique stulti sint. 1. Cor. 1. & sequ. idque vel maximè quando de Deo colendo & felicitate obtinenda sunt ratiocinati, etiâ in virtute vel animi tranquillitate imò *ex idea Dei nobis insita* in Dei notitia & amore cum Xinospa summum bonum, finem & felicitatem posuerint & de justè vivendi ratione multa præcepta dederint. Ut enim verâ Dei notitiâ . ita & amore sincero destituti semper fuere ipsimet . nec quenquam isthuc perducere potuerunt illâ methodo, quâ ipsi nec quicquam promoverunt. Id vel eventus nos queat docere. Legat, si velit, primum epistolæ ad Romanos caput, & Paulo saltem ut doctore . imò historico credat . indeque discat, quorsum rationis depravata *ἀμεθόδεια* deducat. Quem catalogum gentilitiæ impietatis non modo vulgus facit, sed ipsi, illi qui in *ἀελορημοῖς ἐνοίων φάσποντες εἶναι σοφοὶ ἐμπαύθησαν* & minimum *ὑπερήφανοι ἀλάζονες* & animalia gloria & inani virtutis & sapientiæ nomine sese jactantes super reliquos, & ita pleni *φθόνου, φόνου, καὶ ἔριδος*. Nemòque p̄l nam optimi laturus nisi pessimus . id est, seu ficto seu animo *αὐτόφρονος*. Qui cum sibi non dubitaret esse nequam cui tandem, Deo ne an proximo bonus? Nec refert Apostolum præmonere *φανερόν* ipsis fuisse *τὸ τὸ θεῶν γνώσαν* Id enim ideò fit ut ostendantur sine excusatione, esse quippe non eousque saltem Deum glorificantes & colentes quatenus illum

cognoscebant. Unde necessum est, ut sequatur, debere aliam doctrinam supervenire homini animaliquâ & Deus melius cognoscendus præbeatur & voluntas ad illum sanctè amandum & glorificandum præparetur. Sed insequamur pressius. Impossibile est, ut homo suæ corruptioni naturæ relictus Deum possit amare. Nec proinde proximum. Posterius ipso nostro homine fatente quippe quum amorem proximi ex amore erga Deum educat. Tota res attentione tantum opus habet ut intelligatur. *Amare Deum utique est velle eum talum esse qualis est, talemque in omnibus & erga omnes demonstrari verbo & opere, ut qualis est agnosci possit. Sanctum autem Deum esse ne Xinospa quidem negaturum credo . id est nihil illum posse velle quod non conforme sit virtutibus & perfectionibus ejus. Agere autem secundum hanc voluntatem semper & omnia sin secus, negaret seipsum, præstando quicquam ex quo Deum non esse vel non esse talem . qualis reverâ est, rectè concludi posset. Id autem fieri utique non potest. Jam pergamus. Homo est præditus præ terrestribus omnibus mente quâ ptimum percipere potest *veritatem* & de ea judicare, deinde eam cognitam *amare* . tandemque corpus sibi adjunctum secundum verum & bonum regere. Hæc omnia, nunc rogo, velit ne Deus nec ne? si nolle dixeris, sanctitatem ejus negaveris. Eam enim vult probatque veritatem & bonitatem, seu veritatis amorem. Nihilque potest approbare in creaturis quod huic sit contrarium. Verbo recideret in Deum *amor falsitatis*, vult ergo. Nec potest non velle, ejusque contrarium non odisse & damnare. Quod si ergo homo, ut naturâ quemque esse videmus, non ita veritatem cognoscit, scrutatur, quærit, imprimis quæ Deum ejusque gloriam concernit; quod si oblatam non amat, quod si animum seu passionem & corpus non ita in pietate, justitia, temperantia gubernat quemadmodum imago & sanctitas Dei ipsaque adco mentis ad hæc datæ natura requirit, placere utique Deo non potest, sed sordet illi & damnabilis est. Nec salvus ille, utpote extra summi boni consortium & communionem projectus, sed miser solummodo esse potest. Amare ergo Deum nequit nisi hanc illi Gloriam tribuat quod *sanctus* sit & non possit non peccatores sui dissimiles extra felicitatis limites ad miseriam projicere. Quod quidem si peccator amare posset sibi ipsi malum sub specie mali velle.*

Quam tamen hic talis, seu *opus legis*, id est, id quod Deus in conscientia *quasi lego quâdam* (ut nostrum supra audivimus loquentem) ad sui imaginem & communionem, requirit in corde suo scriptum legit, seu *de operibus quæ qui facit in eis vivit*, ex revelatione audit, sit quidem ut non semper sceleratissimâ impietate contra Deum & in contemptum ejus

& quasi ad se contra eum vindicandum jugumque ejus planè-rumpendum erumpat; sed aliquando tegat animum Deoque *mentiatur* & externarum actionum exaltatione quâdam & membrorum conformatione atque exercitio etiam nonnunquam supersticiosum rem Deum placare eique placere studeat, ipso autem modo justitiam propriam cum vera sanctitatis & nominis Dei abnegatione ejusque gloriæ detrimento atque blasphemia erigere. Quod an sit Deum amare, an verò concupiscentis pravi cordis sui inharere & ad pænæ effugium præmiique quod carni dulce præsumitur desiderium ita ferri ut tamen non fiat cum vera Dei glorificatione, pii cujuscunque esto judicium. Quomodo autem Deus absque sanctitatis suæ præjudicio & cum virtutum suarum gloriosissima manifestatione peccatorem certo modo ac viâ ad suam communionem recipere queat & reverà velit, id ratio, corrupta imprimis, ex suis principiis educere non potest. Jam an disponere seipsum homo aut alium possit ad Deum & proximum amandos, ex dictis clarum est. Nam neque illis quæ ex mente sua & rebus creatis cognoscere de Deo potest, delectatur per quietendis & considerandis. Quippe quæ cor malevorum pungunt & conscientiam sui ipsius accusatricem & carnificem exagitant. Ita deest *voluntas* & *obediencia* roties ab Apostolo Rom. 1. 20. Heb. 11. 3. & reliquâ scripturâ requisita. Quod si autem vel maximè perpendantur, non possunt tamen sive illa septem fundamenta sive illa plura sufficere amoris sancto in corde impuro exsuscitando. *In corde impuro*, inquam, quippe, cujus sortis omnî homini à nativitate inest. Non enim glorificatione Dei per ejus cognitionem, amorem & omnium rerum sanctum usum delectatur, sed ex fatiatione potius suarum corruptarum cupiditatum per res vanas & transeuntes, cum creatoris licet contumelia. Id negare non potest qui seipsum vult agnoscere & proprio cum pudore Deo tribuere Gloriam. In quo existentia, justitia, omniscientia & præsentia, dominium &c. Dei nil nisi horrorem & trepidationem potest excitare. At humiliare se & cum dolore preterita facta damnante ad Deum ut arcem &c. rupem salutis, ut salvatorem justificatorem, sanctificatorem & confugere, præsupponit tam in Deo voluntatem quâ peccatorem secundum suam omnissufficientiam cum gloriæ suæ demonstratione per mediatorem & vadem ad se velit recipere (quæ voluntas ut non ita naturalis Deo est ut ex ipsius essentia fluat & in ipso non possit non esse: Ita in idea ipsius meriti obvia non continentur nec ex rebus creatis propriè cognoscitur:) *quam* illius revelationem peccatori factam eamque agnitam & receptam. Hæc est illa *miseri-*

pec-

peccatoris neque ex naturæ dictamine credere potest, neque etiam si talis veletur, qualem Xinospa concipit, admittere; quippe sanctitatem & justitiam Dei evertentem, & cum ea irreconciliabilem. Quare tantum abest ut hæc septem capita pro fundamentis solidis veræ religionis queant haberi, ut potius arenæ instar alia non inter se cohæreant, alia verò ut stipula nihil firmæ veritatis habeant. Id supra aliquatenus patuit. Falsitatem enim *quinti* atticuli abunde demonstravimus Justitia verò & misericordia de quibus simul in I. & singulatim in III. & VII. ut modo dixi consistere invicem non possunt. Nam si *justitia* ea sanctitatis Dei regula est, ut nemo nisi plenam imaginem Dei gerens in agnitione & amore veritatis Dei gloriosæ atque conformationem omnium actionum secundum illam, Dei communionem recipere debeat, nec quenquam ab illa alienatum admitti nisi Deus primò sanctificetur per impletionem postulati legis suæ, non potest *miseri-* cordia alia esse quàm voluntas glorificandi se per creationem miserorum, medio, imò, mediatore conveniente. Cujus revelatio nisi peccatori fiat, blasphemus sit si pæniteat spe consequendæ misericordiæ cum abnegatione justitiæ & sanctitatis ejus. Neque pænitentia hæc foret, qua non Dei gloriam, sed pænæ ablationem duntaxat quærit cum nova peccati aggravatione.

Concludamus ergo religionem quæ Deum & proximum rectè amare docet non inniti vel his septem fundamentis vel aliis quibuscunque principiis naturâ notis. Quicquid proinde peccator Deo vel proximo præstat quod similitudinem amoris aut obedientiæ mentiatur, fucus est & amor tantum suarum cupiditatum, studiumque declinandi quæ sibi vel indecora, vel incommoda, vel ingrata, & acerba essent futura. Ita ut latronum etiam colluvies ad incolumitatem tutandam sese arctius conjungere, conspirare, & sacrilegia ex æquo partire queant, præbentes eo modo amoris & justitiæ speciem.

Ex quibus sponte jam profluit revelationis divinæ supernaturalis *necessitas* simulque ejus si quæ sit infallibilis *nota* & character indubitatus. Miseri essemus in æternum omnes, nisi in hisce tenebris supernè lux affluerit. Nobis enim, si hisce relinquamus, nil nisi desperatio restat. Et quam salutis spem superfoisse videmus illis qui omnî revelatione fuere destituti? atque inde est quod omnî ævo homines motu quodam naturali quasi conscii suæ penuriæ ad revelationes confugerint, & in illis plus præsidii quam in proprio sensu & ingenio quæserint. Sed eventus ferè semper tali ut à deceptoribus ad superstitionem potius quàm ad religionem fuerint adacti, nimis consideratè & temerè recipientes sine accurato examine quod nomine Dei jactabatur.

C 2

At

At Deus cum possit reverà ita voluntatem suam manifestare & manifestatam monumentis conservare, ut homo benè attendens & maturo iudicio perpendens in illa dignoscenda falli non possit; Planè ut Philosophi ex Dei sanctitate (quà non potest author esse mendacii) probant id omne verum esse quod mens post claram & distinctam perceptionem iudicat: Ita si reverà omnibus majestatis suæ signis, quæ homo optare queat ad majorem certitudinem, interpositis, ut non tantum in Ægypto, deserto, & Sinai per Mosen, sed etiam in & cum aliis, prophetis inque diverso tempore absque omni conspirationis suspitione, illustri verborum atque emblematarum diversitate idem accuratissima conformitate dicentibus, & ante millenos & supra annos plurima maxima opera prænunciantibus, (quod profecto neminis præterquam Numinis mundum gubernantis esse potest;) sermonem aliquem qui suam voluntatem contineat audiri & conscribi, scriptumque non modò publicè servari, sed & privatim teri & præcipua saltem capita radicemque cæterorum communi sermone usurpari & posteris instillari curaverit, mendacem Deum coarguat si quis credere detrectat & contra *obsignet Deum veracem* esse si quis fide recipiat Joh. 3. 33. Sed quid si conscientia hominis præterea agnoscere possit & debeat res isto modo revelatas & imprimis de fædere Gratiæ ejusque medio & fundamento, modoque variæ & admirabilis dispensationis Deo maximè gloriosas esse, eique sanctitatem, sapientiam, potentiam omnesque divitias tribuere non potest negari quin veritas sit quod proponitur, cujus mensura & canon Deus ejusque sanctitas & gloria est. Jam in nostra scriptura sive in libris quos Christiani revelationem Dei credunt, hæc ita contineri, manifestum & lectori attento & ad faciendum voluntatem Dei prompte se submittentis, & conscientiam suam à carnis inquinacione & vanis cupiditatibus, præjudicatòque sensu abstrahenti. Joh. 7. 17. 2. Cor. 4. 2. 3. 4. 1. Cor. 2. 13. 14. Nec tam metuendum est ut homo hæc non assequatur intelligendo, quam ut credendo & obediendo illis non subjiciatur. Quippe cum malit suis concupiscentiis implexus hærete quam Deo gloriam cum sui ipsius abnegacione reddere. Quarum numero an noster eximi possit, iudicet ille qui videt omnes angulos hujus sanctuarii ab ipso perquisitos si quid forte inveniret quo decus ejus obscuraretur. Frustra saltem sum, si huic scripturam enarrare allahorem qui sat multum illum ut ut, non sat benè perlustravit. Sed utinam aliquando ita legat ut omnia mysteria profunde trutinans discat cum Apostolo convictus & humillima admirationis plenus exclamare: *ò profundas divitias, cum sapientiæ, tum cognicionis Dei!*

quam

quam imperscrutabilia iudicia eius, & impervestigabiles via eius! Verum enim verò quoniam noster incendiarius ideò facem ad hoc altare incendit, ut adyto flammam immitteret, agedum sequamur aliquantum ignem factuum aliquot capitibus ut l. II. VIII. IX. X. XI. fumantem ita enim temeritatem illius retusam tandem & confusam sumus daturi. Arguit ille *propheticos* tam quoad rem, quam quoad ordinem; arguit *Historicos*; arguit *Apostolicos* libros. Nullaque ullius ex illis fides & certa auctoritas. De Prophetia & Prophetis magnus illi primum labor & sermo nullus, ut omnia ad incertitudinem redigat. Non audei prætereundum quod gerit in recessu. Sed animadverti tamen facile potest quem habeat præfixum scopum. Pag. 2. notandum, ait, quod Judæi nunquam causarum mediatam mentionem aut curam habeant, sed devotionis causa *semper* ad Deum recurrunt ut ita *Deum dixisse* ideam sit, quod *ego hoc cogito*. sic pag. 3. Prophetiam nunquam voce factam quam Mosi (quod pag. 4. & 5. iterum anxie examinat quomodo in Sinai factum sit. Et tandem ad mysterium delabitur, de quo ait se inferius fusius dicturum, nempe, auguror cap. 2. in prophetarum præjudiciis.) pag. 13. *Propheta* ideò *spiritum Dei habere illoque repleti dicebantur*, quod *virtutem singularem & supra communem habebant, quodque pietatem eximia constantia colebant* item. *Quod Dei sententiam percipiebant idque* (pag. 4.) *non nisi ope imaginationis, nempe natura aliquibus legibus, quas tamen ignoret. Item natura potentia nihil aliud est quam Dei potentia*, indeque *nos eatenus Dei potentiam non intelligere quatenus causas naturales ignoramus. Adeoque stultè ad eandem Dei potentiam recurratur, quando rei alienius causam naturalem, id est ipsam Dei potentiam ignoramus.* Verbo: Deus non habet potentiam agendi nisi ordine & legibus naturæ perpetuis & constantibus. cap. 2. pag. 17. *Certitudo prophetie moralis tantum erat.* Nempe quæ invitebatur *videre imaginationi, signo & conscientie animi ad bonum & æquum inclinati.* Pag. 18. & seqq. ostendit multis exemplis, *signa Prophetarum*, ut ipsa *verba & figuras* fuisse omnia prophetis revelata, seu phantasiæ ipsorum obvenisse pro *temperamento imaginationis dispositione, opinionibus, præjudiciis, affectibus, capacitate.* Caput 3. si percurras, itemque initium quarti, discas pag. 3. *quod nemo aliquid agat, nisi ex prædeterminato natura ordine, hoc est*, inquit (nam hæc ei cadem sunt) *Dei æterna directione & directo.* Et *absolute concedendum* (pag. 44) *omnia ex legibus naturæ universalibus determinari ad existendum certè & determinatè ratione.* item pag. 35. *Non dubium esse quin omnes nationes Prophetas habuerint.* pag. 34. *alias etiam nationes* (æque ac Israëlitas) *ex Dei directione externa* (quæ sola)

sola *Israëliitarum electio* fuit pag. 32. 33. *consistens in temporanea felicitate & commodis* pag. 34. ad quam quia *auxilium Dei internum id est, propria vigilantia, prudentia, parum contributebant directione Dei per causas latentes auxilio externo operanti & ita electione Dei tribuenda est* pag. 33.) *imperium lege (que singulares habuisse. Hæc & alia quæ aliis capitibus sequuntur, perpendens videre mihi videtur Deum Epicurei profunde quiescentem, & sati stoici eatenam adamantinam ex constantibus & eodem semper ordine agentis naturæ legibus nexam. Prophetis autem nostris nihil relinqui, quam quod homines optantes populum suum in tranquillitate secum invicem vivere monita ex bona sua intentione dederint & ex causis naturalibus sive notis sive latentibus prosperitatem vel ruinam prædixisse ut populum ad obedientiam redigerent; idque ex illis quæ phantasiæ ipsorum (secundum imagines quæ in illa jam sive ex temperamento, sive ex affectibus, sive ex opinionibus formatæ erant) sese offerebant, ad quod probandum tanto molinime opus erat, ut primum magno labore ex concordantiis delectus locorum instituendus fuerit ubi ^{III} exstat; ut *spiritus Dei*: quando dicitur *Prophetas egisse* eisque voluntatem *inspirasse* (2. pet. 1. ult. 2. Tim. 3. ult. & non intelligatur *spiritum Jesum, spiritum Dominum* sanctificatorem nostrum per *prophetas testimonium Jesu dedisse*. Apoc. 19. 10. 2. Cor. 3. ult. *Deinde impiâ diligentia omnia aut obiter, aut humanitus dicta, quæ attento lectori nullum queant setupulum ingerere, colligenda, ut quicquid præter intentionem corrigendi ad justitiam populi reperitur id omne Prophetatum sinistra aut saltem aliter atque aliter formatæ phantasiæ tribuatur. In omni autem ejus discursu frequens absurditas & contradictio est. Adeo ut Augiæ istud stabulum firmare vix lubeat. Mittam ergo blasphemiam, quam prodit pag. 7. de persona D. nostri J. Christi, mittam quæ profert de revelatione Dei ad mentem hominis, quasi illa fieri non possit, quasi creator efficere non possit, ut mens quequam eogitet, nisi mediante corpore ingestum. Hæc enim & alia ejusmodi elam fient, si obtusum primo ipsam fæditatis seaturiginem. Supra dixi Deum condidisse mundum libertimo consilio, & nosset, ut fidei fundamentum ponit quod *Deus omnia ex absoluto beneplacito faciat*. Pag. 163. Nec in idea Dei, ut elatum est, continetur mundi aut rei alicujus productio extra ipsum. Quod ergo mundus à potentia Dei creatus & à sapientia ejus ordinatus est, & liberto consilio fuit sine naturæ divinæ determinatione. Itaque & hoc modo conditum & hisce legibus creaturæ impressis nulla fuit neque in Deo neque in natura mundi necessitas. Potuisset fortè ita condi**

ut

ut certo tempore præterlapso, seipsum consumeret & in aliam formam converteret, cum jam videamus annotum Chiliadas eadem mansisse facie. *Scopus* Deo fuit (ut de Ente infinito ad similitudinem mentis finitæ loquamur) *Gloriæ manifestatio, regula sapientia & bonitas*. Jam si ita visum Deo fuisset ab æterno tanquam, sibi Gloriosissimum, ut hominem eonderet sanctum & rectum, sed irreprehensibili dispositione permetteret labi & commuione Dei sese indignum reddere, in extremam autem mentis corporisque miseriam seipsum projicere idque eo fine ut haberet materiam omnes divitias sapientiæ, potentiæ, Gratiæ, sanctitatis &c. Illustribus operibus manifestandi, idque teipia fecere decrevisset, præordinando mediatorem, sponsorem, redemptorem qui eâ eum gloriæ Dei, quam dixi, demonstratione, certam multitudinem miserorum hominum (suo vadimonio & virtute præstando quod in ipsis & ab ipsis desiderabatur) sanctificaret & ad æternam felicitatem adduceret eosque pro temporum diversitate in hoc mundo sapientissimè guberneret, ut supra dictus splendor Majestatis divinæ optimè effulgesceret, anne conscientia hominis secundum impressas sibi veritatis ac bonitatis regulas quicquam in hoc consilio reperiret Deo indignum? id ergo fieri si potuit (quemadmodum sane nos homunciones faciliùs dicere possumus quid potuerit, quàm quid non potuerit;) unde quæso nisi ex eventu discendum est, istud ne revera ita factum fuerit an secus? Præterea, si ad hominem restituendum mediis corporeis Deus uti voluerit quæ mediante visu atque auditu ad mentem ejus pertingerent, id ne potuit sanctè, decenter, sapienter & absque sui abnegatione & contumelia? potuit ne inquam pro natura & capacitate hominis agere & loquendo scribendoque voluntatem suam & salutis medium revelare, & quidem ita ut homo secundum conscientiam & divinæ in se imaginis reliquias & veritatis ac sanctitatis Deum decentis sibi impressas notas, excitante & dirigente Deo ipsam mentem, judicans, non possit in judicio de divina revelatione falli? Potuit Deus utique. Quidni enim potuerit aut soni editu aut figuræ objectu symbolum atque signum dare, non quidem sitæ existentia; (ut nosset pag. 4. ad movendam difficultatem fingit;) sed gratiosæ suæ voluntatis, salutis. Et auxilii, eum cæterum ejus essentia sub sensus non eadat. Quæ signa eum non possent nisi eum relatione ad Deum se manifestantem à piis ac prudentibus attendi rectè sanus articulatus in Sinai vocatur *vox Dei* & figura emblematica *Deum*, postquam scilicet Deo placuit eo modo voluntatem ac præsentiam suam significare. Potuit & ex æterno decreto revelationi illi sua opera quædam præter & supra com-

munem

manem & constantem mundi ordinem & actionum naturalium fixas leges annectere, eaque isto modo aut coram multorum oculis edere, aut longè ante prædicere, ut homo agnoscere debeat eum qui se revelat esse Deum omnium rerum conditorem & gubernatorem. Id autem quod revelatur voce vel figurâ ad minimum ita certum esse potest, quàm me jam solem videre aut tonitruum audire. Quod mihi ita indubium est ac Deum sanctum ac veracem non posse auctorem esse falsi iudicii. Præterea nescit quid dicat hic homo dum prophetiæ *certitudinem* (in ipso nimirum Propheta) inter alia ait dependere à mente ad æquum & bonum inclinata, & tamen *moralis* id est, conjecturata aut fuisse *quæ non ex necessitate rei percepta sequitur* (pag. 18.) Quasi verò *bonæ* non æquè ac *veritatis* regulæ constantissimæ & firmæ in mente humana sint impressæ & iudicium hominis de utraque æquè certum sit.

Judicem nunc fero quemvis pium attentum atque prudentem Prophetarum nostrorum omniumque simul scripturarum lectorem, an non quæ paulò jam ante produxi, ita legantur revelata & factâ summâ consonantiâ & divinitatis tam illustribus operibus extrinsecus, quam inter conscientiæ dictamen demonstratione? an non alia Dei apud Prophetas & pios manifestatio quàm Xinospa finxit, in certis phantasmatis seu cerebri dispositione seu latente naturali causa formatis consistentem? an non alia populi Israëlitiæ electio, ejusque finis & scopus & methodus & gubernatio alia quàm ille somniat, communem aliis nationibus? an non sanctissimæ & sapientissimè propositæ veritates, quas ille præjudicia & erroneas opiniones vocare non erubescit? De Temperamenti, educationis & ejusmodi diversitate catenus non difficulter admitto, quatenus placuit Deo multi fortiter eandem rem ad majorem certitudinem proponere, atque idcirco ingenio & capacitati Prophetæ quadantenus se accommodavit, id est, voluit, ut res notas aptissimis, quibus uti solebant, vocabulis exprimerent illoque linguæ atque sermonis sibi usitati genere, quod jam callebant & cui assueti erant, quantum hec quidem vitio carebat. Proinde non eò usquè id verum est, ut Deus non emendare queat aut velit imaginationem alicujus, ut aliquando, & vellet, & res requireret ut clarius revelatio fieret, sed *obscura maneat, quia nullus tum temporis repertus sit qui tantum imaginationis virtute polleret ut ipsi clarius revelari posuerit*, ut Xinospa non pudet loqui pag. 21. sufficiat hoc modo quantum ad primarias hypothesas digitorum in fontem intendisse. Non enim hic nobis commentarius integer scribitur. Ea est etiam ratio quare quæ de vocabulo π ν̄ proluxè φιλολογῶν, ut *Deum spiritum sanctum* sua ma-

fate

jestate divinâ prævet, jam non examinemus. Norunt orthodoxi & contra Socini sobolem hactenus asseruerunt satis, quid per *spiritum Dei* & *Sanctum* intelligere debeant in Prophetarum non solum monumentis, sed & in Christi concionibus & Apostolorum ad gentes, Judæorum præjudiciis & phrasologiis non assuetis, scriptis epistolis. Non dubito quin tu, Amice, pro tua pietate & perspicacitate delectum facili negotio institue queas. Scimus vocem *spiritus* nulla in linguâ ratione primæ significationis divinam naturam aut personam denotare, sed per similitudinem illius quod in homine per illud vocabulum exprimi solet. Deus spiritus est, id est, Ens à materia remotum & cogitans, volens, cujus similitudo est in mente nostra. Ita quod hominem vivificat *Spiritus* ejus appellatur. Quare in sanctificatione hominis peccatoris, ejusque in peccatis mortui vivificatione, illa persona quæ in mysterio *Patris, Filii & Spiritus Sancti* (cujus revelatio ad redemptionis opus pertinet) tertia est, id præstat quod spiritus animalis ex. gr. in corpore, qui mortuus, vegetationis & vitæ principium est. Mitto quod aliàs dici solet, de modo originis & relatione hujus personæ ad alias duas. Jam quoniam Deus *salvator* noster non potest aliùs esse quàm *Creator* Deut. 3. 15. Pl. 24. &c. ita *spiritus* sanctificator idem est, per quem & primus motus est, & quasi vegetatio & vita mundo data est, Gen. 1. 2. Cum ventus, seu aëris agitatio esse non posset, aëre, nondum creato, nec רוח רך *leniter* & *ad savendum se super aliquo movens* potest attribuit *vento fortissimo*, ut nosset interpretatur pag. 10. Nec mirum si illud quod hominem, ut *rectum* & cum *vita Dei* creatum, primum animavit & vitâ imbuit, ut mens, & anima omnis, *spiritus Dei* nomine nonnunquam insigniatur. Quemadmodum pag. 11. ex Job. 27. 3. collato Gen. 2. 7. &c. quanquam post peccatum & veram vitam deperditam, homo animalis dicatur *Spiritus*, id est, *Dei & sanctum*, non habere Jud. vers. 19. Jam quando prophetæ per quos Deus *verba vitæ* loquutus est, dicuntur *acti à spiritu sancto prophetasse* 2. Pet. 1. ult. *spiritum Christi* (cujus merito fidelibus communicatur, & ex quo tanquam capite eadem vitâ universum corpus replet) in prophetis fuisse, illisque ante *testificatum esse* & *manifestasse scrutantibus*, *passiones in Christo* & *Gloriam post illas*. 1. Petr. 1. 11. idcircoque, quæ *verborum* per prophetas scripta sunt, *spiritum dicere* 1. Tim. 4. 1. Et quæ alia multa similia sunt. Ut, quando *spiritus supervenire*, alicui *infundi* dicitur, anne pia mens in scripturis non peregrina cum nostro pervertite *mentem & sententiam Dei*, aut *virtutem singularem & pietatem seu inclinationem ad iustum* & *equum* erga proximum, aut *co-*

D

gni.

gnitionem, *cujus causas homines ignorabant &c.* per Spiritum intelligat? tantum abest ut qui id faciat, non posset non pro malivolo & veritati irato, depravatore haberi & qui studio id agere velit, ut lux reddatur & videatur tenebra.

Percutramus nunc breviter catalogum illorum quæ allegat ad probandum Prophetas revelationes accepisse secundum imaginationis dispositionem, affectus & opiniones proprias eo quidem, ut videtur, sine ut non tantum omnia reddat dubia, sed & in his causam & originem Prophetarum aliquò modo constituat. Quod ergo primum de Magis atinet & de Nabucadonossore (Matth. 2. Ezech. 21. vers. 26.) neutribi fuit Prophetia. Magi enim tantummodò stellam se vidisse dicuntur. Et credibile est, fuisse illos ex Bileami posteris apud quos Deus Prophetiam de *stella & sceptro orituro* (id est, rege præclarissimo quem *visurus erat Bileam non tunc sed longè post,*) servavit. Num 24. 17. cui accedere potuit Prophetia *Danielis*, aut similia: in Altero tantum est universalis directio Dei ad exequenda sua judicia. Sed noster Prophetiam nobis dabit, quoties *fors projicitur in gremium & à Jehova omnis ratio & sententia ejus* Proverb. 16. 34.

Quod de *Elisa* ex 2. Reg. 3. adfertur, gratis fingitur. Nam ut Regi Israël post modum desit esse iratus ita regi Jehudæ iratus non erat, & Prophetiam hujus causâ tantum suscepit vers. 14. 15. sive ergo demulcere & tranquillare animum Elisa voluerit; sive somno obrui per fidicinem, parum refert; Non sequitur revelationes factas pro effectibus & passionibus animi. *Jeremia* mæstities parum fecit ad calamitates Judæis prædicandas; sed Dei manus & spiritus illum agens cap. 20. Ps. 7. & 9. Falsum certè, fuisse *Josia* iratum cujus obitum acerbè planxit. cap. 35. 25. 2. Chronicorum. Non ergò hæc causa, quare *Hulda* fuerit consultata cap. 34. vers. 22. rege sacè non jubente ut præterito *Jeremia* fæminam consulerent vers. 20. 21. Adde quod responsuri *Hulda* nil minùs quàm misericordiam at remissionem illorum, quæ in libro legis scripta erant, renunciare jubeat regi, nisi quod prædicit *Josiam* ipsum propter penitentiam actam, non visurum illa mala. Ps. 24. 25. 26. Quod *Michas* Achabo nil boni prophetavit non ira ejus, aut odium, sed Dei revelatio fuit, ad quam se habebat indifferenter, ut Ps. 14. l. c. videre est. Nec mirum, si Deus antequam Achab dedoluerat planè, majori bonitate usus est ad convictionem ejus singulare beneficium annunciarè curavit cap. 20. Quæ de styli diversitate affert, & ex *Esaia*, *Aroso*, *Jeremia*, *Obadiah*, *Hosea* confert, ex superioribus patet posse cum grano salis concedi. Non

vult

vult Deus omnia omnibus eodem modo & tempore dici. Vult Deus eandem rem, eadem judicia, idem fædus, easdem vias suas ita proponi à diversis et ex iis quæ unusquisque quasi partim sub peculiari emblemate aut orationis & verborum schemate exprimit universum mysterium clariùs & certius cognoscatur, ita tamen ut fæderis gratiosi formulam ipsam, & capitales promissiones, verbatim ferè narrent omnes. Deum velle *Deum Israël*, id est, ejus regem sanctificatorem, salutem, *asserorem*, *rupem* esse & fieri, & ab Israël non bruta sacrificia ut fæderis & communionis adipiscendæ conditionem sed *fidem*, *penitentiam*, *amorem Dei & proximi* requirere. *Venturum certo tempore aliquem & ambulaturum inter ipsos in quo & per quem Deus omnem gratiam & benedictionem sit effusus*, non tantum in ipsos, sed & omnes familias terræ &c.

Unde jam facile patet quid de hieroglyphicorum (ut vocat pag. 20.) apud *Esaia* & *Ezechielem* diversitate, itemque de *Zachariz* & *Danielis* obscuritate, (quos ego tamen video, reliquis ferè clariores,) judicandum sit. Hoc certum est, non esse hæc illo ex fonte derivanda quem noster indigitat. Lectoris considerantis esto judicium. Prophetas non semper intellexisse omnes illius rei particulares circumstantias, quam prædicebant aut delineabant aliquo typo, libenter damus. Tanto enim magis fraudis absuit suspicio. Hierichuntini prophetarum discipuli nil refert quorsum intellexerint. *Etiã* transferendum. Sed jam ad opiniones & præjudicia pergendum est. In *Josua*, non propriè prophetante sed cum *Zelo* precante, non fuit erroneum præjudicium. Veritas enim est, firmum solis respectu partium terræ quotidie mutari & ita *solcm* revera *moveri*. Hæc enim vera motus ratio & definitio est, an verò sol, quando situs ejus respectivus ad terram mutatur, eundem erga alia corpora cælestia fervet fixum, & ita possit dici consistere, *Josua* hinc neque revelatum fuit, neque ad miraculum quicquam facit. Refractionem autem, quàm hic homo fingit ex vers. 11. cap. 10. Non modo contra vers. 13. sed & contra rationem naturalium causarum esse vel inde patet, quod in illa glacie quæ utique supra verticem ipsorum erat, radiorum solis horizontem tum lubeuntis & ita propter terræ gibbum ad medias aut infimas aëris partes in medio horizontis, nequaquam pertingentium refractione fieri non potuerit, nedum per integrum diem durare.

Eadem malitia se prodit in evacuando altero miraculo umbræ retrogradientis de quo 2. Reg. 20. Nam parabellum non fuisse legati *Babylonis* indicant (si vel maximè omnes *Hierosolymitani* *Astronomiæ* & omnis experientiæ ignari imò stupidi fuissent;) de miraculo quærente,

2 Chron. 32. 31. Ergò neque Babylonia Astronomos habuit? Sed nugæ hæ sunt tumidi philosophastri. Ut nunc taceam dioptrorum ferulam illi homini metuendam si *ניחש* *gradus*, intervalla horarum notata in indice Ahasi denotent. Gradus enim cælestes in hæmisphærio esse non possunt, quippe retrogressio denorum graduum inter 180. & fortè ultra, vix notabilis est, futura etenim in nostris indicibus semihorii aut duarum tertiarum. Jam, ut sol appatens sive ex hypothesi posteriori tam propinquus sit vero, sive ex priori tam longè ab eodem remotus sit, ex lege patheliorum fieri non potest, nube tali, quæ reflexionis, vel refractionis causa esse potest, vel parvâ nimis existente vel majore quam unquam visa est, quippe horizontem propè omnem obumbrante. Sed pergamus. Salomoni exprobat (pag. 22.) nescivisse ipsum proportionem inter circumferentiam & circuli Diametrum ex 1. Reg. 7. 23. debuisset ex textu dixisse illos, qui filum circumdederint illi vasi, ita lulos fuisse, ut non viderent longitudinem triginta cubitorum non comprehendere circulum cujus diameter erat denorum, ponitur ergò numerus completus & par, pro incompleto & impari *decem*, pro circa *decem*, *triginta*, pro circiter triginta. Cujus ratio obvia posset esse legenti vers. seq. ubi triginta decades *עשרים* sive colocynthidem memorantur ambiisse labrum. Pari porrò insania pergit fingendo Noachum sexcentos annos vitæ suæ ita stupidum transigisse sive stertendo, sive domi desidendo, ut extra sesquimille annos homines ultra arctos patriæ suæ Palestinæ (quam nequidem inhabitasse constat) terminos transisse nesciverit. Sed de *diluvii universalitate* jam olim doctè & solidè disputatum est, imprimis ab illis, qui Præadamitarum authoris, æquè absurdi, & ex cujus agro noster quædam etiam excantavit, ineptias refutarunt. Sed ne hæc leviora videantur quàm ut Propheta reprobandus sit qui cælestia magis quam terrestria docere curat, ad majora transit. Habuisse, ait, prophetas admodum vulgares de Deo opiniones. Adam nescivit esse Deum omnipotentem & omniscium. Unde hoc? fugit Dei vocem. Ergo dum peccator judicem horrens, optat effugere, si posset, credit se posse quod vellet, & conatur in illa suæ conscientiæ trepidatione? Adam creatorem universi nescivit infinitæ potentæ & scientiæ. Quare? nempe vocem Dei non articulatam (eâ enim vocatur demum vers. 9.) *sed indefinenter hinc inde per hortum cum venti turbine ambulans*, & cum horribili strepitu per vagum aëra resonantem, boantem, reboantemque tanquam speratæ felicitatis inexpectatum primordium horruit.

Hæc scilicet sunt Theologo-Politici nostri Hebræa sua tantopetè jactan-

stantis, ratiocinia. Kainō, egregio scilicet Prophætæ Deus judex confessionem sceleris extorsurus quærit quod viderat & audiverat, quod Kain vel ex ipso hoc examine percipere poterat, si maximè nescivisset. Quod tamen falsum esset, patet vel historiam sacrificantium fratrum percurrenti. *Labano* visum esse unamquamque nationem suam habere Deum peculiarem ex Gen. 31. 29. non probatur, nisi fortè Hebræus noster *לאלי* velit interpretari *Deo manus mea*. Cum hæc praxis quid significet videri possit, Deut. 28. 32. Neh. 5. 5. & alibi: Et *Deum Abraham*, Laban intellexit talem cui ipsimet se subicere quoque deberet, sed qui Abrahamo ejusque semini fædere esset addictus quemadmodum illum cui tanta cum Abrahami familia necessitas & conjunctio, & vicennalis nuper cum Jacobo conversatio latere non poterat. Sed extrâ metam est, quod cum illi tantum Prophætæ adducendi essent, quibus illa verba sua dedit Deus, quæ fædus suum ejusque executionem spectant aliis renuncianda, hinc *Kainus*, *Laban*, *Abimelech*, *Aruspici*, Nebucadnezaris, tanquam Saul inter prophetas censerentur Dum autem pergit & Abrahamum atque Mosen omniscientiam Dei non credidisse asserit sibi ipsi spontè vapulat, qui infra cap. 14. pag. 163. tertio loco inter fidei fundamentales articulos, quibus cum obedientia recipitur, fidem omnipresentiæ & omniscientiæ numerat. Sed illud *לאלי* Gen. 18. 24. non Deum sed Abrahamum ipsum spectat, qui petitionem suam à conditione sibi incerta suspendit. Cæterum non confessio modò judicii Dei justissimi in omnes terras, sed & remissio sanctæ suæ licitationis docet ipsum credidisse, Deo jam notum esse justorum numerorum. Sed quòd Deus formâ humanâ cum duobus Angelis se Sodomam judicaturus, quasi confert, argumentum erat *Filio hominis omne judicium datum*, Joh. 5. imprimis quoniam hæc civitates *propositæ sunt* *ἀποφασισμοῦ ἀνωθεν* *ἀπὸ τοῦ θεοῦ* Jud. vers. 7. Sed præterea Deus vult judicia sua coram omnibus justificare, unde partim inquisiturus, partim impietatem profligatissimam quasi experturus ipsemet, isto modo se gessit. Anatomiam porrò, quam dat fidei Mosis ne examine quidem dignam existimo. Ita enim exorbitat, *Illi*, & *David*, & *Jona*, & pluribus si voluisset, creditum, ait, esse alios Deos qui reliquis nationibus præsint, ut Deus Israël (qui à diversis aliis atque creditus sit) Israël. Audetque id probaturus, quasi nollet lectorem nisi bardum, ablegare ad 2. Paralip. 32. 19. ubi *Dii populorum terræ* dicuntur esse *opus manuum hominis*, quibus opponitur Deus verus creator cæli & terræ, sanctificator & Deus Israël peccatoris, qui in typum futuræ in carne manifestationis Hierosolymæ voluit habitare. Gentes verò alias suis palare

vix permisit ad tempus, id est, per verbum & fœdus Gratia ipsas ad sui cœmunionem non revocavit. Israëlitas autem populum suum vocavit illique fœdus suum illo modo obrulit & dispensavit quemadmodum sanctissimæ sapientia ejus visum, & ita quidem ut illa administratione suæ gratia & gubernatione ecclesie suæ partim typus præberetur futurorum & fideles tam illius quam huius temporis, præclara haberent fidei suæ argumenta; partim ut peccati gravitas & carnis impotentia, simulque mediatoris pontificis, & spiritus sanctificatoris necessitas apparet. Quemadmodum hoc non tantum ex N. T. scriptis, & imprimis Pauli de Israël & lege iteratis in Epp. ad Romanos. Galatas, Coloss. & Hebræos commentationibus, sed & ipsa ad Patriarchas facta promissione, etiamque ad Sinai stipulatione & fidelium illius temporis fide ad futura respicientis & externa illa ut typum & preparationem majorum, & cœlestium considerantis. Summa eorum quam Deus Abrahamo, Isaaco, Jacobo in fœdere Gratia promiserat, est. *Ego Deus tuus & seminis tui.* Oeconomiam autem huius Gratia ad sapientia, potentia, ac iustitia suæ demonstrationem & confirmationem fidei Patriarcharum & filiorum, talem futuram ut prius certo tempore post 400. annos posteros eorum ex Ægypto educturus sit in hereditariam Palæstina possessionem ut nempe ibi populus separatus sint, quorum Deus velit esse Deus, rejectis alijs gentibus; sed futuram demum ut aliquis certus ex semine hoc Abrahami carnali in hac natione & terra sit natus, in quo fiat *Deus peccatoris & author* omnis benedictionis non tantum Israëlitis, sed omnibus familijs terræ. Lege Gen. 15. vers. 17. & 22. & 18. &c. Quare Israëlita fideles audientes Dei vocem dicentis: *Ego Jehova Deus tuus qui eduxi te ex Ægypto è Domo servitutis & te jam introducturus sum in terram patribus promissam ut in illa suo tempore vobis fiam quod sum, & quod me postò futurum promisi in fœdere & Testamento meo, non poterant in illo beneficio corporali subsistere, sed in illo videre initium impletionis promissorum, nec spe terræ illius tanquam apice bonorum promissorum acquiescere, sed in illo postò expectare illud semen per quod Deus fiat *peccatoris Deus*, id est, *sanctificator*, (Ezech. 20. vers. 11. Collato cum vers. 20) & benedictio redundaret in omnes populos, & ita Canaan desueter esse peculiaris *hereditas* Dei & populi ejus. Hæc cum ergò manifestata sint & magis magisque scripturam rectè consideranti nihil amplius reponimus illis quæ pag. 27. ut & cap. 30. scilicet toto *de Israëlitis electione* producuntur. nisi quod de Prophecia illi populo præ omnibus peculiari mox aliquid*

quid dicitur. Tantum adhuc noto, homini nostro nihil tam frequens esse quam sibi contradicere. Quod enim pag. 25. agnoscit Genesin, Deuteronomion esse Mosis scripta, in quibus ipse loquatur & doceat, id inferitis pejerando ibi inficias. cap. 8. Sed illi hoc tantum propositum est, ut suæ serviat hypothese. Quod de contrariis sibi invicem Prophetarum opinionibus & dictis addit jam olim in postremis Theologicae Scholæ sublellis disputata audivimus. Non majoris ponderis est quod clandestinè loco adjicit, ut Christi & aliorum conciones argumenta tantum ad hominem continere evincat. Quà ratione Evangelium omnique scriptura aut parum aut nihil ad nos pertinebit. Nec mirum sit, si noster religionem ab omnibus illis superstitionibus scilicet, reformatam exoptet. Cap. 11. in fine. Non opus autem erit ut locum Ezech. 14. vers. 18. (pag. 17. allegatum ut probetur prophetiam eum sumo etiam falsam esse posse) explicemus; cum, quorum habemus monumenta, noster non neget veros fuisse Prophetas. Cæteroquin quomodo illud de falsis Prophetis debeat accipi legenti non potest esse obscurum, nempe, si quis stercore sua seu carnis impura abominabilia Deo ratiocinia, verbo Dei quod veritas & sanctitas est, ante ponat, illum justè à Deo puniuntur in propter hypocrisis quâ se simulat desiderare responsum Dei, & factum Deum ut Propheta à talibus consulto aliquid reveletur, quod illis sit secundum suas pravas spes & opiniones ut ita obfirmetur & in suis stercorebus pereant. Unum illud restat quod cap. 3. multis probare adnititur nempe Israëlitas nihil habuisse præ alijs gentibus. Nam & legislatores & Prophetas habuisse alios populos. Malkisedek fuit rex & pontifex in Salem. Ergo Deus pontifices ibi constituerat certis legibus & statutis quæ Abraham observavit Gen. 26. 5. respondeo Abraham servans fœdus Dei ejusque sacramenta circumcisionem & sacrificia, itemque quod *de sanguine* datum erat Noacho præceptum non absque mysterio Gen. 9. 4. bene illud elogium potuit ferre quod legitur I. c. *Melchisedech* autem singularis fuit pontifex, in quo non dubium est quin Abraham quoque agnovit typum quem & psaltes Ps. 110. & Apostolus Heb. 7. referunt ad antitypum. *Ius sacrificandi* ante primogenitos Israëlitarum tanquam impuros repudiaros (quod factum in deserto post peccatum vituli Ezech. 20. 26.) illius erat qui seu in familia (ut pater familiâs, deinde primogenitus paternæ authoritatis hæres) seu in populo integro, cæteris præerat. Et bene id faciebant, quot quot ut *Abel & Noab ex fide* promissionis primitivæ datæ & Heb. 11. inter homines conservatè id præstabant. Qualis Melchisedech fuit sed sine successore.

Cui grato erga Deum animo Abraham decimam prædæ partem ad sacrum usum erogandam donabat, benedictionem ab ipso vicissim recipiens. Sed nihil hoc exemplum Zinospæ servire potest ad negandam electionem Israëlitarum propriam, quippe quingentis ferè annis post Melchisedecum factum. Sed Malachiæ cap. 1. vers. 10. 11. Clare dicitur *Iudeos illo tempore non magis dilectos fuisse Deo quàm alias nationes, imò Deum aliis nationibus miraculis magis innotuisse quàm tum temporis Iudæis* Deinde nationes ritus & ceremonias quibus Deo accepta erant, habuisse. Nihil Malachias de miraculis. nil de ritibus & ceremoniis Deo inter gentes acceptis. Sed sit oppositio inter irrationalia carnalium Judæorum sacrificia & illa spiritualia, viva, rationalia quibus Deus glorificatur ut Ps. 50. & 51. Es. 1. & alibi. Rejicit àuam Deus planè illum cultum, quo *populum minorem* (Gal. 4.) antea exercebat, quando prædefinitum. Novi testamenti tempus appellabat. *Non libabo amplius libamina vestra* (Ps. 116. 4) *non acceptum habeo manus è manu vestra siquidem ab ortu solis &c.* q. d. jamjam instat tempus quo populum meum spirituales & cultum spirituales & cultum spirituales, sanctum & mihi decorum ac gloriosum per omnes gentes instituam per prædicationem *nominis mei*, id est, gratiæ, fæderis, Evangelii. Illis enim nomen Dei patescit, quod cum gloriæ omnis suæ demonstratione velit fieri Deus peccatoris. Cætera quæ afferre nullius planè ponderis sunt. Prophetas nullos legimus gentiles postquam Deus fædus suum ad Israëlitas restinxit, præter *Bileam* falsum Prophetam. Nam magus cum fuerit, Deus illo usus est ad benedicendum populo & loquendum magnalia sua, quemadmodum asinâ ad ipsum coarguendum. Itaque vel Bileam nobis contra Zinospam testis si & prærogativæ Israëlitarum in quorum gratiam cogebatur eloqui quæ nolisset, Sed quod Israëlitarum Prophetæ seu ad populi sui convictionem jussi sunt aliquando ad gentes ire, ut *Ionas*, seu de gentibus Israëlitarum hostibus conterminis ad exemplum, ad cautelam, quin & ad institutionem ecclesiæ de hostibus futuris, quos sathan simili schemate ita producturus erat ut actiones & pænæ priorum & posteriorum sibi ut typus & antitypus respondeant; nihil facit ad probandum, prophetiam, de qua nobis sermo, Israëli propriam non fuisse. Tandem & vexandum erat expressum & cum asseveratione probatum testimonium Rom. 3. 2. *Esse per omnem modum, prærogativas Iudæis præ gentibus, quarum primaria si quod eloquia Dei illis sunt credita*; etiamsi statim ad scopum suum demonstrat, esse illos nihilominus sub peccato & indigere justificatione per fidem in Christum non alio modo ac gentes quoque. Ac proinde omnium nunc, abrogatâ pristinâ œconomia, Deum

omnium

omnium Deum velle fieri & quidem eodem modo.

Quæ porro cap. 4. 5. 6. 7. disputat ex superioribus facilè, quatenus vera sint, maximam partem attentus lector percipiet. Quæ *lex operum, lex fidei, lexque placitorum* Israëlitis imposita fuerit, non opus erat his philosophematis ut intelligeretur. Miraculis dum enervandis (ut firmitatem super-naturalis revelationis subrueret) naturam ampliat & nescio quorsum non extendit, Dei liberrimam potentiam nimium coarctat; sed quantum conjicio, ista huic homini mens est, mundum & omnia quæ extra Deum sunt & sunt æternæ esse necessitatis, nec potuisse unquam non esse aut esse aliter. Voluntas & decretum de Deo usurpata ipsi verba tantum sunt. Rem ipsam negat. Egregium sanè philosophum, *ideam* in se *Entis summè perfecti* dignè contemplantem. Quæro possitne Deum concipere absque conceptu rerum extra ipsum existentium? credo equidem, nisi fateri velis te insanire. Ergò & esse potest absque mundo. Quippe suâ sibi perfectione sufficiens sed mundus ipse in conceptu suo non involvit existendi necessitatem potuit ergo non esse. Sed est tamen. Necessè ergo est ut ab Entè summè perfecto dependeat, non dependet ab ipsius naturâ & essentiâ. Ita enim mundi existentia esset ut ita dicam, pars perfectionum Entis summè perfecti, neque hoc sine illo posset concipi. Unde ergò inter perfectiones Dei est potentia, quâ juxta sanctam voluntatem facere potest ut aliquid exstet, ut ex. gr. corpus. aut etiam mens, seu res cogitans. Mundus itaque est, & hoc vel illo modo & ordine est, subsistit & agit, quoniam ita tulit sancta Dei voluntas secundum quam omnia efficit ejus potentia. Jam quod corpora in se invicem motu eoque prodiverso occursum juxta certas leges vario, mens autem in corpora solâ voluntate motum corporis determinante, agant, ordo naturæ est rebus creatis inditus. Secundum quem ordinem si omnia semper eodem modo agere debeant necessum est id Deum quoque voluisse. Sed si non voluit, verùm sibi notis de causis hîc & nunc præter ordinariū cursum quicquâ debeat fieri, id fiet proculdubio vi æternæ voluntatis divinæ, idque vel per causas naturales, aliâs, seposito Dei decreto non concursuras. vel per primam potentiam creatam. Ita vides non repugnare ut Deus faciat miracula, non quidem *contra*, sed *præter* naturam idque potentia quæ naturæ ordinatrix ac magistra & ita *supra* naturam est. Contra leges naturæ propriè fieri nil potest. Ex. gr. corpus minus forte & solidum alteri fortiori & solidiori occurrenti non cedere, verum fieri non potest, quoniam per Dei voluntatem contrarium ejus verum est. Verum, ut corpus ejusmodi: vel augeatur subitò aliorum accessione, vel consolide-

E

tur

tur particularum quiete & ad se invicem applicatione, & ita non cedat alteri occurrenti per id regula motus & naturæ nihil planè violatur. Hoc modo disparebunt omnia Zinospæ (quæ necit cap. 6.) sophismata. Non plus sanæ sobriæque mentis in illa (cap. 7.) descripta methodo interpretandi scripturam apparet. Regula 1. vera & utilis quanquam sine illa difficultate quæ pag. 92. 93. movetur. Dictionarium & grammaticam Hebræam non accepimus ab antiquis, ergo lingua ita obsoleta est, ut intelligi nequeat. Quasi verò non ipse faceret voluminosus Codex & Judæorum (quibus non lingua sed puritas perit ipsas *vocabulorum significationes nec potuisse mutari nec ex usu cuiusquam esse potuisse*, ait ipse pag. 91.) continuatus usus utrumque suppeditat. Grammatica falsa supponi non potest. Lexicò dat vocabulorum hinc inde repetitorum collatio. ἀπαξ λεγόμενα pauca sunt. Et habemus versiones Chald. & Græcas antiquissimas. Nec radicum significatio in hodierna Hebræorum dialecto vix unquam aut non multum saltem ab origine mutata. Sed Hebræi literas. inquit, eiusdem organi confundunt (in loquendo utique non in scribendo) adverbiorum & præpositionum multiplex significatio est, item tempora nonnulla distinctis terminationibus distinguere non possunt. Ergò scriptura Hebræa planè dubia est. Debat concludere. Lingua Hebræa lingua non est; sed sonus sine sensu. Sed quidni & latina, in qua & vocabula & particule sæpe non unius significationis itemque modorum ac temporum diversorum coincidens terminatio. præsentis operativi, cum imperfecto subjunctivo, & hujus præsentis cum futuro illius, ita perfecti & futuri subjunctivi &c. Depunctis vocalibus & desinguentibus, ut & Masoretharum notis satis fecit Cl. Buxtorffius literato orbi in *Tiberiade*.

Secundæ regulæ substituere potius debuisset analogiam fidei, ex Apostoli monitu, in Prophetis explicandis, observandam, Rom. 12. 7. ut nempe jacto ptimum fundamento in quo omnes conspirant, deinde paulatim fiat ex ædificatio fidei patrium.

Tertta demùm etsi non careat suo usu non tamen extendendam esse ad phantasmam, errores, præjudicia scriptoris, supra satis ostendimus. Libros autem nullos corruptos, depravatos, mutilatos esse, mox videbitur. De translatione nonnullorum in alias linguas supponit absque probatione. Cæterùm veram interpretationis methodum docere dudum orthodoxi, & accuratè quidem inter alios Cl. Cocceius p. m. in præmio comment. in Ep. ad Romanos. Et in præfat. ad Ephes.

Sed quid opus est omnia tenebrionis obscura vestigia legere. Itaque
missis

missis aliis, concludam ubi paucis examinaverò illa quibus Pentateuchum Mosis cæteraque omnia non esse scripta authorum quorum nomina præferunt autographa; & proinde, quod intendit, omnia dubia.

Capite itaque octavo primum effatum *Aben Esra* proponit, quo sex dubia continentur contra pentateuchi auctoritatem.

I. Illorum est ex Deuteronomi præfatione, tolliturque rectè acceptione vocis מִן quod non modò *trans* sed & *cis* significat.

II. Locus Deut. 17. & Jos. 8. 37. de Deuteronomio seu de maledictione & benedictione cap. 27. & 28. accipiendus est. Vide vers. 32. Jos. 8. מִן הַיַּרְדֵּן.

III. Quod de Mose sermo fit in tertia persona, non est alienum ab historico sua gesta narrante. Vide Joh. 21. vel si profana velis lege *Julii Cæsaris commentarios*.

IV. Gen. 12. 6. Et Canaan tunc habitabat in illa terra, dicitur idèò ut appareat, Abrahamum cum Loth non fuisse primos possessores, sed alios quibus Deus expulsis semini Abrahami illam erat daturus. Et intereret hæc à Mose memorari, ut intelligerent Israëlita illam terram quam jam jam ibant occupatum, esse revera illam quam Deus Arahamo dederat. conf. vers. 7. Gen. 12.

V. מִן הַר הַיְהוָה Gen. 22. 14. non significat montem, Moryah vocatum tunc fuisse montem Dei, sed vel dictum inde vulgo fuisse in adagio: *in monte domini providebitur*. Vel potius, *in monte quo dominus videbitur*, vel videtur. q. d. *in monte visionis domini* מִן הַר הַיְהוָה in regimine est cum intergra phrasi non sine exemplo vid. Es. 14. 6. מִן הַר הַיְהוָה sic & Psal. 90. vers. 15.

VI. Loci Deut. 3. 11. sensum, primò pravà versione debuit sic orrumperere. Verbum substantivum *erat* non apparet in textu, & nec repetitio *is certè lectus*, Dicitur Ogi regis Basan reliqui ex Gigantibus spondam fuisse ferream &c. Et posse conspici in Rabbat Ammonitarum. Id quare Moses non potuit narrare? nempe quia Rabbat Ammonitarum demum à Davide occupata est ubi monumentum hoc repertum est, ad quod povocat scriptor, quivis utique alius quam Moses. *Rabbat filiorum Ammon* Gileadi utique, quæ h. l. subacta narratur, contermina fuit. 1. Sam. 11. Jud. 10. 17. fuitque, fortè, ditionis Basanicae aut Gileaditicae (quæ enim ratione sponda regis Og isthïc loci fuerit?) tulit autem nomen *Rabbat Ben-Ammon* ad differentiam aliarum civitatum ejusdem appellationis. Incolas autem regni Basan cum finitimis fuisse Ammonitas, illosque deinde rebellasse, (Jud. 10. & 11.) & regem habuisse,

Rabbatam recuperasse, & demum à Joabo rursus subactos esse magis est probabile, quam ut propter mentionem ejus tanquam urbis subjugatæ pentateuchus debeat reprobari. Quantum ad alteram difficultatem, quam ex vers. 14. sibi fingit noster, debuisse legere Num. 32. 41. ubi id factum narratur, quod h. l. repetitur tantum, simulque mutationem nominum tunc factam, ratam & in usum introductam fuisse declaratur. *Jair* autem, filius Menassis dicitur (cujus erat ex nepte abnepos) quia ex *Chezronis* avi Jehuditæ secundo matrimonio cum *Macirus* filia (2. Chro. 2. 21. 22) prognatus cum aviæ tribulibus ascenderat ad occupandam terram cis Jordanem, in cujus possessione cum permansisset cum Menassitis, illi tribui accensus est, nondum latâ illâ lege quæ extat Num. cap. ult. & hæc quoque ratio potest esse quare, ut pote aliquo modo ascititius civitates hæc secundum nomen suum appellatas voluisse memoreretur.

Sed ne videretur Aben Esræ tantum vitulâ arate, de suo complures addit observationes quas breviter audiemus.

I. Absurdum repudiare historicum sua dicta & facta narrantem, eò quod seipsum jam primâ, jam terciâ persona exprimat. Ubi enim quis se perorasse narrat & orationem ipsam describit, non potest se introducere aliter loquentem quàm loquebatur orator. at ubi deinde res gestas alias exponere pergit, inter quas ipsemet quoque partem obtinuit, nomine se ut alias personas eodemque ordine proponit. Dicitque ex. gr. *Cæsar* in commentariis dixisse *Cæsarem*, quod *Moses* *Mosen*.

II. Nihil refert, hanc clausulam operum *Mosis* à *Josua* successore, aut alio sequentium librorum scriptore (de quo mox) adjectam fuisse.

III. Gratis supponit Gen. 14. 14. eundem locum indigitari, cui nomen demum istud post *Mosen* à *Danitis* tributum esse legitur. Jud. 18. 29. Fateor de alio loco istius nominis, me non legisse, sed ausim propterea affirmare contra illustria testimonia *Mosen* hæc non scripsisse?

IV. Exod. 16. 34. nil habet difficultatis, cum *Moses* mortuus sit sub introitum in terram *Canaan* videritque jam multos ex populo agros possidentes, & *Mannâ* non indigentes. *Geneseos* autem 36. 31. non describuntur reges *Esavitarum* usque a *Davidem* (siquidem octo tantum recensentur:) sed usque ad tempus quo *Israël* reipublicæ formam obtinuit, & sub *duce* suo *Edomæos* aggressus est, ut ex. gr. *Amalekitas* *Esaviticæ* propaginis partem Exod. 17. sed scopus loci esse videtur, *Esavi* posteros jam regnasse diu antequam *Israël* itæ ad pileum & libertatem & imperium proprium traderentur. Quod scite intereat propter benedictionem utriusque Gen. 27.

Quod

Quod pag. 113. iterum de parenthesi, Deut. 2. 12. insertâ cavillatur nullius momenti est, quidni enim *Moses* quoque id potuit fecisse? *Israële* jam incipiente occupare terram suam. Idem sentiendum de altero loco cap. 10. ubi sanè nihil quicquam quod *Esdræ* referat adornatorem, quomocumque vers. 8. cum prioribus connectas. Sed miretis hunc *Polypum* pro lubitu mutabilem. *Deuteronomium* hîc *Esdræ* adornavit interpolando & in ordinem redigendo. Sed sequenti capite audiemus eundem immaturè mortuum antequam manus adornatrix vel *Genesi* admota fuerit. Interest mendacis, ut sui sit memor.

Admittimus quod pag. 108. & 109. demonstrat *Mosen* aliquid scripsisse, sed frustra negat scripta omnia, aut quæ scripsit, nobis relicta esse. *Lex Mosis* (non repetitio legis tantum) scripta est & arca sacro-sanctæ imposita Deut. 31. vers. 9. & 26. cujus autographum tempore *Josæ* repositum in templo (2. Reg. 22.) non modò ipsa fæderis *Sinaitici* verba, sed & leges placitorum & dogmata cultûs externi & carnalis (vers. 21. coll. Lev. 23. 5. & Exod. 12.) imò comminationes in fædis fragos & prophetias de judiciis Dei in contumaces effundendis complectebatur. vers. 13. & 19. ita habemus totum ferè *pentateuchum* exceptâ *Genesi*. Quæ adesse debuit quandoquidem radicem & fontem cæterorum refert, complectens primaria capita, sine quibus reliqua intelligi non possunt, ut de patriarchis & Dei ex cum illis pacto fædere & promissis Testamenti, sacramento circumcisionis dato, descensu in *Ægyptum*, itemque creatione mundi, *Noacho*, & filiis, terrarumque inter ejus posteros distributione &c. Idemque proculdubio, jam dudum satis notus liber legis *Mosis* & Dei est in quo *Esdræ* erat versatus & quem ad legendum protulit *Nehem.* 8. 1. *Est.* 7. 6. & 10. populo inde ita commoto quemadmodum *Josæ* tempore vers. 9. Constabat saltem hic liber justo volumine, siquidem spatium aliquot dierum perlectus est. vers. 18. Et certè loca illa legenti patet potius fuisse jam ante librum illum, quàm ab *Esdra* compositum & adornatum, quod nullibi dicitur. Carentem *Esdræ* libros *Chronicorum* concinnasse & forte reliquos quos invenit libros factos, prophetas, ut vocant, priores & posteriores (nam fuisse illos in Priorum manibus tempore exilii vel ex *Daniele* patet cap. 9. vers. 2.) in unum volumen compegisse, citra periculum auctoritatis inde obscurandæ admitti potest siquidem non *Esdræ* modò vir divinus fuit, sed & *Haggæus*, *Zacharias*, *Malachias* suam proculdubio curam interposuerunt ne quid præjudicii codici facto, seu negligentia seu temeritate accresceret. An verò libri *Josæ*, *Samuëlis* &c. ab illis compositi sunt quorum nomina præferunt

runt vel an nomina illa argumentum primum potius quam auctores denotent (ut certe *Judicum*, *Ruth*, *regum*.) Parum nostrā aut nihil refert, est enim primum illorum librorum scopus historiam Israëlī nectere ut apparet vera & certa quæ Mōses prædixerat. Idque opus erat, tam illorum temporum *spē* de impletione majorum & meliorum promissionum, quam nostræ *fidei* suffulcendæ. Id suo quoque tempore Prophetas & sacerdotes rebus sacris præfectos, fecisse ex Jos. 24. 26. videtur esse verisimile nempe ab illis res gestas, quarum memoria necessaria videbatur in sacrum archivum ad monumenta Mōsis reconditas esse. Sed malā fortunā nos illas habere sine ordine & methodo raptim & obiter confarcinatas, ut noster assertit, in eo & sibi contradicit, & nihil quicquam affert quod momentum aliquod habeat. Nam pag. 111. 112. 113. *Connexionem, methodum, materiam homogeneam* & studiosè rejectis heterogeneis conquisitam agrosceit & propugnat, diuque ita *adornatos* esse ait. pag. 116. & seqq. ordinem & connexionem desiderat; eadem res variè repetitas queritur, denique compilatorem *ἀρραβόλογον* accusat. Videamus tamen, quā fronte, quōve successu. Gen. 38. *de Jūde familia narratio non est suo loco. Res enim post Josephum venturum gesta esse non potest.* Sed an non id, quod palmarium est in hac historia, conigit cum Joseph esset in Ægypto, nec proinde narrari prius debuit? at cum jam narrandum esset, debuit aliū res repeti & matrimonium *Iehuda* cum filia *Schueh*, aliquot ante venditionem Josephi annis, initum allegare. Ita hic nihil difficultatis. Jacobum autem septuagesimum ætatis annum supergressum ad Labanum pervenisse non tantum ex calculo, pag. 117. inito, sed & ex comparatione ætatis Isaac (Gen. 35. 28. quam ibi mors ejus memoretur occasione mentionis quæ de ipso incidebat cum alioquin aliquot annis vixerit postquam Josephus in Ægyptum translatus erat.) patet, cujus sexagesimo Jacob natus erat Geneleos 25. 25. Sed quid absurdi in his, aut ab historico alieni? de Dina, Simeone & Levi non sequitur, neque enim hæc primo reditū anno gesta esse narratur, sed *Jud. 2. 6. repetitur mors & sepultura Josue*, quasi vero ad exaggerandam Israëlitarum impietatem hæc & alia ex superioribus repeti non possint. Id enim expresse agitur hoc capite.

Quantum ad 1. Sam. 16. & 17. Consideranti non potest esse obscurum illa ita coherere & se invicem explicare, ut cap. 17. adducatur ad verificandum dictum servi illius cap. 16. 19. capite autem 18. vers. 2. 3. sic regressus ad cap. 16. narrationem. Facessit ergo noster cum sui illis nugis de diversis historicis eorumque in re tam illustri & quæ obscu-

ra esse non poterat, descripantiā Eodem modo seipsum nullo fundamento fallit in cap. 24. & 26. Sequitur ergo quod maximam speciem habet, annorum nimirum ab Exodo ad templum computatio. Dicitur enim, 1. Reg. 6. effluxisse 480. at ex speciali historiarum additione longe, plures excreverunt, nempe secundum nostrum, 180. imò vel 630. juxta aliorum calculum. Sed & antiquitas hanc vidit difficultatem ante Zimolpam & ante nos illi respondit. Nempe si annos *Judicium* in unam summam compingas habebis ex Jud. cap. 3. 10. & 30. cap. 5. 20. cap. 8. 28. cap. 9. 22. cap. 10. 2. & 3. cap. 11. 7. & 9. & 11. & 14. cap. 15. 20. annos 299. quibus si addas 40. *Mosis Num. 14. 33. Josue 16. Eli. 40. 1. Sam. 4. 18. Samuelis & Saulis 40. Act. 13. 21. Davidis 40. 2. Samuelis 5. 4. Salomonis 4. 1. Reg. 6. 1.* Summam erit 479. quæ cum exactè cum altera coincidat cogitari potest an non tempora miseræ seu oppressionis in *Judicis* cujusque periodo includatur, quemadmodum sanè *Judices* non statim primo sui muneris anno jugum poterant excutere. Et reverà *Deboræ* anni coincidunt cum tempore servitutis canaaniticæ *Jud. 4. 4.* & *Samsonis* ducatur cum tyrannide *Philistæorum Jud. 15. 29.*

Quod si jam accedat *Iephthæ* computatio usque ad sua tempora ab exodo, vel occupato *Hebron*, numerantis *trecentos* annos, circiter, *Jud. 11. 26.* nempe (ut solent numeri in tali sermone ad rotundos reduci;) itemque *Davidem* *Rahabæ* abnepotem legamus quod fieri non potest, nisi tempora *Judicium* & *oppressionum* se invicem involvant, licet utique concludere, rationem temporis ita, ut diximus, ineundam, nec scriptorum libri regum tam contumeliosè habendum esse. Nec major ratio vixendi locum. 1. Sam. 17. non enim dicitur anno ætatis primo *Saul* regnasse sed *anno regni primo* (nam *בְּהַרְבֵּי יָמָיו* potest utique esse, *cum unus anni esset in regno suo*) illa gesta esse quæ narrantur. *Duos* autem *regnarit* reverà de jure. Nam post rejectionem, unclaque *David* per tyrannidem regnum tantum usurpavit. Nec est quod homo difficilis pro sua morositate historiam hujus capituli evertere velit ex cap. 7. vers. 12. verum est enim sanè quod ibi dicitur, *Philistæos caecos non pervexisse invadere terminum Israëlitarum*, & si quod Israëlitis negotii cum illis deinde fuerit. *Manum Jehovæ contra Philistæos fuisse omnibus diebus Samuelis.* At falsum, cap. 13. narrari *Israëlitas à Philistæis invadit;* (sed *Jonathanem* cum *Misæ* Israëlitis invasisse *Gebath* Philistæorum stationarios eosque percussisse, ubi de Philistæis ad defensionem separarint &c. aut ab his hoc tempore ad armorum & fabricarum inopiam redactos esse, sed antea-

factum, indeque usum illum descendendi ad Philistæos fuisse vers. 19. 20. & poterant hi medio tempore pacis tamen cavillari ne ais fabulis à suis ad Israëlicas deveniret. Et Deus hoc ira singulari providentiâ disposuit, ut populus suus disceret sibi soli confidere. Quod porrò de cæterorum librorum discrepantiis, itemque tam parum accurata methodo scriptorum, ut nemo chronologus sine peccato illos imitari queat, paratagædiatur, fuit pro sua illa arrogantia & temeritate quam & alibi notavimus. Præstiterunt jam illam harmoniam chronologi Christiani antequam iste Thraüs *ad rem*, ut ait, *desperatam* provocaret. Nec debebat etiam nisi scripturæ offensus erat, desiderare illam chronologici ordinis concinnitatem, qui supra pag. 112. agnoverat, certum scopum scriptori facto præfixum, cumque ex parte non malè definiverat & commonstraverat. Noluit Deus illis nos umbris pascere quæ hominem detinent potius vanâ curiositate suspensum quàm ut fidem sinceram, conscientiam veram, coridisque puritatem indeque manantem charitatem queant præstare. Quod adjicit de locis 2. Sam. 6. 2. ubi pro *נעלי יהודה* (*Kenath-Bahal* Jos. 15. 60.) nosler posuit *Jehuda*; itemque cap. 13. 37. ubi nominativus antecedentia legenti facilè patet; pertinet ad nodum in scitpo quærendum. Notas autem marginales plerasque ex discrepantiâ exemplarium enatas negari non potest, verùm hoc magnoperè facit ad fidem in reliquis, ubi concordant, stabilicndum. Et nullum profectò fidei mysterium est, quod aliquo loco hâc notarum à textu diversitate obscureretur.

Capite IX infeliciores ejus opera quam collocat in Prophezarum monumentis de ponte deijciendis.

Videamus ordine, sed brevitet. Libros *Chronicorum* Edstræ aufert, quia 1. cap. 9. 2. exat *de habitantibus primis Hierosolymam* reedificatam, (quibus utique per singulas generationes successerunt alii) item vers. 17. nominantur *juventores* qui recensentur quoque Nehem. 11. 19. Ergo scriptus liber post Judam Maccabæum. Bellè! *Psalms* 88. & 89. tempore captivitatis compositos fidei *Philonis* relinquitur. Argumentum certè illorum longè aliud est quam *Pislo* vidit unquam. Sed quatenus per *Esdram*, *Zachariam*, *Haggæum*, *Malachiam* possint sacri libri collecti & in unum compacti esse, supra visum est. Non desunt viri qui scripturarum plenitudinem adorant, statuentes psalmos sub secundo templo compositos & cæteris adjectos esse. Sed Gratia Deo quod sacro sanctum illud psalterium, quo non est aliud in V. T. Illustrius omnium mysteriorum Dei compendium, imò promptuarium, gravius calum-

niari

niari non potuit homo impius. *Proverbia* Salomonis admittit, quanquam non statim collecta, addens encomium, quod, si audisset Salomon, cui longe alia in suis scriptis mens ac nostro placet, invecus credo in laudatorem esset ut solebant Christus Salvator & Paulus in diabolum etiam inter laudandum *διάβολον*. *Esaias historicus* (2 Chron. 26. 22. ubi tamen intelligi possunt quæ habemus de rege illo relicta monumenta) *perit, ergò liber prophetiarum rassa est*. *Jeremias non observavit ordinem temporis in concionibus suis de cribendis; flocci ergo pendendus*. Quasi verò propheta & chronologus eadem lege æstimandi sint. Non potuit *Cicero* orationes & epistolas; non potuit *Horatius* odas disponere aliter quam tempus ferebat? sed quod cap. 38. *Jerem.* pertinere ait ad cap. 21. vers. 7. 8. 9. aliamque incarcerationis causam notari quàm cap. 37. in eo fallit & fallitur. Ad concionem cap. 21. nemo illi manus legitur injecisse. Liber ergo ambulabat. Secundò verò per legationem à rege rogatus ut apud Deum intercederet, iterum vaticinatur, & postquam exiturus erat urbe, apprehenditur cap. 37. pl. 11. 12. 13. custoditus autem in atrio carceris cap. 37. 21. & c. 38. v. 6. *sive* istuc repetens concionem ad populum, qui ipsum adibat, de transfugio ad Chaldæos, *sive* memoriâ illius (cap. 21. vers. 7. 8. 9.) habitæ recrudescente, à Principibus qui vel tunc vel nunc illam audiverant, ad *necem* vers. 9. flagitatur, quanquam exitu deinde per variam fortunam felice.

Ezechiel verò quod incipit à mentione *anni trigesimi* arguit equidem notabilem aliquam epocham quæ tunc temporis satis illustis & nota ut ex gr. annus 18 Iosæ in quem eximia illa reformatio incidit 2 Chron. 34. & 35. at nequaquam hæc cum alio textu in historico quodam cohasisse. Nisi quod libri sacri se mutuò respiciunt & continuant. versum tertium iterum malè interpretatur *נפלא* non est genericum, sed specificum de verbo quod narrando subjicitur, & additio infinitivi proinde non iterationem sed *certitudinem* visionis notat. At *Joseph lib. antiq. x. cap. 9.* (decimo exstat) narrat *Ezechielem prædixisse, quod Zedekias Babyloniam non videret, quod in nostro quem eius habemus libro non legitur. Sed contra cap. 17. &c.* ubi verò frons? *Josephus* satis clarè indicat, id quod *Ezechiel* scripserat non discrepare à *Jeremiæ* vaticinio; quidem excæcatus est *Zedekias* 2 Reg. ultimo & proinde non *vidit* Babyloniam. *Josephus* dicit *idem* esse, nosler verò *contra*. Nescio tamen unde *Josephus* id habeat de epistola *Ezechielis* Hierosolymam missa. Si tamen verum est, id *Zinospæ* hypothesin parum juvat. Quod si enim *Prophetæ* non scripsere sua ipsimet, sed compilata sunt post reditum ex *Babylonia* fragmenta hinc inde con-

quisita, cur epistola illa, quæ non perierat utique (siquidem post quin-
gentos annos Josepho de illa constabat) non adjecta fuerit? *Jonas autem*
præter ea quæ scripta sunt quadam dixit, ergo non scripsit quæ extant egregiam
verò argumentandi regulam.

De *Jobo conjecturas*, ait ipse, se afferre non satis firmas, imò ex parte
blasphemias pag. 130. sed quod sub init. pag. 131, *Evgenius* quasi exclamat,
quum *testimonium* haberi posse putat, *scripturam eatenus tantum factam*
esse quatenus per ipsam intelligimus res eadem significatas, at non quatenus
verba &c. id doleant verpuli ejus quibus subinde irascitur. Nobis enim id
meliori etiam ratione verum est. A quocunque autem *Esdera* historia
scripta sit *Daniel, Esdra & Nehemias* scripti non fuerunt incerto auctore
idque circa aut post tempora Judæ Maccabæi. De Daniele nihil quicquam
profert ad id probandum neque de Esdra. Ex *Nehemias* quidem capite 12.
allegat quod speciem habet, sed tamen nihil præter speciem quamquam
enim annos 230 (alii 206, alii aliter) numerat à Cyri edicto. *Esr. 1. 1.*
usque ad *Alexandrum*, non opus tamen est ut *Esdras & Nehemias* tum
longævi fuerint, siquidem hic posterior narratione suâ tempora *Jaddua*
Alexandro obviantis attingere poterit. Hic enim 20 demùm *Artaxerxis*
Nehem. 1. 1. ille verò eodem regnante in Judæam ascendit *Esd. 7. 1.*
quod si addas 24 *Artaxerxis* & 23. *Darii* tertii seu *Ochi & Arsenis. 3.* usq;
Darium IV. seu ultimum pervenies, sub quo *Jaddus* pontificatum adeptus
est *Joseph. l. 11. c. 7.* ita habebis non 230 sed 51 tantum annos. Versu
autem 22. cap. 12. *Nehem.* si velit *pro ultra* accipere jam & *Jadduæ*
Pontificatum ultra *Darium* promoveri debet, siquidem hic cum *Dario*
cojungitur. Duæque parallelæ temporis demensiones ponuntur. Altera
per summos sacerdotes ad *Jadduam*, altera per reges ad *Darium*. Sed vide
mihi rursus vertumnum. Supra conquestus est *Mosen* non scripsisse in-
prima persona & proinde non scripsisse. *Nehemias* verò scribit in persona
prima, non tamen ille est, sed nescio quis nomen ejus ementitus. *Danielis*
autem autographum quare semiplenum à cap. 8. inchoat, nisi pro-
pter mutatam ex tertia in primam personam loquendi formam? Sed at-
tendere debebat facta primùm narrari, deinde futura prædici, à cap. 7.
12. sed quamquam libri illi ita novitii inquit, attamen nullo menda ex festina-
tione ut fallor, scribentium irrepserunt. Profert discrepantiam indicis utri-
usque *Ezræ. 2.* & *Nehem. 7.* cum tamen hic illius caput. 2. describitur.
vers. 5. Primùm falsum est dicere *Nehemiam* huic esse libellum recensio-
nis eundem qui extat *Ezræ. cap. 2.* Ait enim, se invenisset tribuendam esse.
Nam præterquam quod impossibile planè est uno in capite tot sphalmata com-

committi, itemque quod si vocibus expressum numerum supponas,
si literis tantum numeralibus, inaudita oscitantia esset, pro 2 & 2 scri-
bere non pro 7 aut 7. idque non semel sed vicies, certum & nullam in
hodiernis exemplaribus undique conquisitis reperiri diversitatē atque ita
omnes scribæ toties errassent eodem modo. Quidni ergo his considera-
tis possimus cogitare *Nehemias* catalogum continere recensionem in Ju-
dæam profectorum *Ezræ* verò concurrentium in *Babylonia* ad Regis edi-
ctum, quorum pars referte pedem cum viderent difficultates maximas
pars decedere in itinere potuerit, accedentibus interim aliunde aliis, ita
ut in patriam venientes mille circiter ducendos, quorum genus notum
erat, amplius invenirent quàm quum numerus erat in *Babylonia* initus
esset utrobique autem, adjectis illis, quorum prosapia non erat manife-
sta, summa esset eadem 42360.

Sed veretur ille, cui tanta scripturæ cura est, ne ejusmodi mendæ in
Prophetias ipsas irrepserint, pro exemplo affert quod *Jerem. 22.* *Jechonias*
וְיָוֹ אֶתְרָם pronunciat, id est, semen regum ipsi negatur, cætero-
quin filios jam habenti. vers. 30. & 28. quod non video quomodo contra-
dicatur. 2 *Reg. & Jerem. ult. 1.* *Chron. 3.* vers. 18. & 19. nisi fortè *Zero-
babelem Pedata filium* cujus hic mentio, existimet eundem esse cum altero
illo *Schealthielis*, duce *Judæ* (in quo tamen falleretur. *confid. Matth. 1.*
12. cum *Luc. 3. 27.*) quamquam & hic non *וְיָוֹ* fuerit ut *Abatbanel*
ad *Jerem. 22.* benè observat. *Zedekiam* verò oculis licet orbatum, inter
suos in *Babylonia* quietè, morbo seniore confectum mortuum & ab exilii
fociis cum honore sepultum non video quomodo non verè prædixerit *Je-
remias* cap. 34. 45. non gladio sed in pace (id est, non violentâ mortè) mori-
turum & pro more patrum ejus sepeliendum. Ita factilego hoc labore *Zi-
nospa* defunctus in *V. T.* libris, nugas quasdam *Judæorum* adjiciens, quas
examinare nec libet nec vacat ad scripta Apostolica expugnanda se accin-
git. Verum eventu tali qui non tantum auctorem linguæ græcæ, ut fa-
teretur, imperitum; sed & malignum depravatorem *S.* Scripturæ rursus
possit arguere. Futilis illa disputatio quomodo *Apostoli* scripserint suas
Epistolas, ut *Propheta* an verò ut doctores siquidem vera est promissio
Christi Matth. 10. vers. 19. 20. allegata pag. 140. cui addi possent & aliæ
ut *Joh. 16.* 13. &c. Ab hoc spiritu ita fuerunt ducti ut pro ratione mini-
sterii Evangelici & *N. T.* hic & nunc (nam & impediti aliquando legun-
tur. *Act. 16.*) loquerentur ex *Mose & Prophetis* quæ viderant & audive-
rant impleta, quæque implenda adhuc in ecclesia sequentis temporis re-
stabant. Absurda distinctio inter *Apostolorum* epistolas & conciones,

utpote quæ duo non differunt in re ipsa sed in modo tantum mentem suam significandi. Falsa denique & impia hypothesis est : *diversa imò contraria fuisse fundamenta quibus religionem studuerint superstruere*. Loca quæ his evincendis profert partim malè translata, partim studio detorta sunt. Ex 1 Cor. 7. vers. 6. & 25. (ubi non lego verba producta, *hoc autem dico tanquam ego infirmus, non autem ex mandato. Consilium do tanquam vir qui a Dei gratia fidelis est, sed ἵνα δὲ λέγω καὶ συγγνώμην ex concessione, ἕνεκεν τῶν ἁγίων*. Et γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἠληθμένῳ ἐπὶ κυρίας πιστῶς ἐναι.) studeat probare Paulum non loquutum revelationem Dei inde non solere illum præfari : *sic dixit dominus* &c. quænam mens Apostoli sit suadentis eo capite in re differenti quid fideles possint ad sui sublevationem & ædificationem pro natura rei & circumstantiis agere, & sedulo caventis ne jugum videatur Christianis imponere, lectori non potest non esse obvium. Et quoniam Apostoli mysterium gratiæ Dei in Christo jam impletum secundum prophetias enarrabant (Act. 20. 27. cap. 26. 21. Rom. 1. 1. 2. Hebr. 1. 1. 1 Pet. 1. vers. 10. 11. 12. 1 Jhan. 1. 1. &c.) non exordiebantur ut Prophetæ idque nec in concionibus ut in Actis videre est.

Quod ex Zinospæ hypothese debebant fecisse liquidem *ex revelatione concionati sunt ut propheta* pag. 141. nisi ubi expressa revelatio intercesserat. vid. Act. 11. *sed ratiocinati sunt Apostoli & fidelium arbitrarij iudicio sua submiserunt* 1 Cor. 10. 15. id est, probantur se manifestatione veritatis apud omnem conscientiam. 2 Cor. 4. 2. *Prophetia verò mera dogmata & decreta continent*. Quanquam verum est Apostolos ex implemento & prophetiis aliter agere apud conscientiam quam prophetæ, negari tamen nisi à pertinace non potest, prophetas innumeris in locis à rebus & beneficiis præteritis, à fœdere Dei, à iudiciis ejus &c. argumenta instinctu spiritûs ejusque dictatu petere ad Israëlitas convincendos. Sed Paulus urbanitate utitur à qua Prophetica autoritas maxime abhorret. Rom. 15. 15. certè excusatio qualis exstat. 2 Maccab. ult. vers. 39. autoritatem Spiritûs S. nequaquam posset decere. Sed Paulus l. c. nihil minùs quam hoc agit, ubi tantummodò rationem suæ patresis, qua consilium ad ipsos scribendum arripuerit, indigitat. non excusat vel materiam epistolæ vel dicendi genus, sed suum animum declarat, quo ad ipsos commune sacrandum devenerit. Non inemorabor nunc illi quod ait pag. 142. *evangelium tantum continere moralia documenta quæ unusquisque lumine naturali facile assequatur*. Id enim dicit conformiter suis principiis. Ut autem tandem finiam, frustra. 1. Timoth. 1. 11.

& 1 Tim. 2. 7. allegat ad probandum Apostolos præter *Apostolatum* habuisse nescio quam *doctoratus* auctoritatem. Nam ex priori loco triformem Paulum exsculpere debebat, *præconem, Apostolum, doctorem*. Sed alter locus utique docet posteriora duo distinguenda non esse. Nec *fides & veritas* diversa ibi sunt sed se mutuo explicant. Quid enim, an *fides* non est *veritas*? aut an *veritas* ad conscientiam demonstrata & ad Dei glorificationem recepta non creditur, & *fides* est? sed turpiùs se dat quando Philem. 8. adducit. *Paulus*, ait, *ibi doctorem egit non Prophetam*. Tu verò inepris *Zinospa*, & infanis, & indiges Helleboro. Restat una audacia pag. 143. 144. Omnia mysteria in monumentis Apostolorum proposita, figmenta sunt pro auditorum, præjudiciis & captu excogitata. Apostoli enim doctores suam quisque sibi methodum & fundamenta propria alterius principiis sæpe contraria eligebant, eaque *sustentationem* nominat in fine capitis. Non dicam jam absurdum esse quod *methodum & fundamenta* seu principia confundit, & quod in linguæ & disciplinis ipsis mathematicis, aliis atque aliis principiis doctores dicit posse uti non regram mentiendum non esse, imprimis in rebus sacris & religionis, ut *veritas* stabilietur. Non adducam Apostoli protestationem expressissimam contra *καπίλευσιν, παραγλαφ δέλεν* &c. 2 Cor. 2. 17. & cap. 2. 4. &c. non exscribam Apostolorum epistolas ad demonstrandam *ἀμωβίαν* admirabilem & quæ verè sapientiam Dei referre possit. Non demonstrabo denique Apostolum, etiamsi Judæos ex scriptura, gentes subinde priùs ex natura & ratione convincat, eandem omnibus veritatem inculcasse. Tantum dicam impietatem auctoris inde satis patetere quod ad rem capitalem probandam nulla testimonia præferat nisi malèvolè & contra conscientiam perversa. Paulus Rom. 15. 20. ait *se nolite edificare supra alienum fundamentum*. Ergò *Apostoli diversa fundamenta doctrinae habuerunt*. Sed quis non videat Apostolum ibi negantem se promptum esse prædicare, ubi vocatum Christi nomen erat, rationem asserre quia nolit gloriam, laudem & præmium laboris alieni in se derivare. Conf. 2 Cor. 10. 13-16. Quod si aliis initium fecerat prædicationis alicubi & glaciem fregerat & conversionis fundamenta jecerat, nolebat Paulus in ullâ parte sanctæ & cælestis civitatis laborare ubi alius ex duodecim (tot enim pro numero Apostolorum fundamenta recenseantur Apoc. 21. 19.) opus inchoarat. At, pergit. Paulus Rom. 3. 27. 28. cum Jacobo cap. 2. 14. è diametro pugnat. Id falsum esse patet vel legenti Rom. 4. 2. ubi conceditur *Abrahamum ex operibus justificatum* cætenus esse, *ut gloriationem habeat, non tantum Deo* tanquam ex merito &

justitia propria, postulans vitam & retributionem debitam, sed in Deo apud suam & aliorum conscientiam ut lætari & se beatum & felicem prædicare queat certus per opera spiritus. Sancti & fidei ac justificationis fructus, se itare in gratia Dei & hæredem salutis esse. Jacobus doctrinæ Pauli non contrarius est, sed vindex adversus hypocritarum malevolam interpretationem. Sed cfronsis est quod 1. Cor. 9. 20. ad doctrinam Pauli rapit, cum expressè loquatur de conversatione sua & prudenti charitate in usu rerum indifferentium, nempe attemperat: se fideliū infirmitati ne fortè præjudiciū aliquod contra personam & doctrinam ejus concipiant & ita obexponatur lucrifactioni multorum. Idem agitur Gal. 2. vers. 11. &c. in quo noster desinit cap. XI.

Ita habes, amice, quod sub initium promiseram. Scio non posse tibi non esse gratissimam de illis rebus meditationem. Sed non eo fine tibi transmittō, ut te doceam. sed ut habeas quo alios docere possis, quando non vacat ordine istud finetum fodicare. Vale diu & benè, & amicum, ut fecisti hæctenus, amare perge. Dabam apud Ubios sextileis, clo lo c Lxx.

Post-Scriptum.

Quæ Author ultimis quinque capitibus disserit *Politicis* tangunt proprius. Credo à sapientioribus & sanctioribus illi gratias non iri decretum. Falsas & absurdas hypotheses quæ religionis, imò & reipublicæ fundamenta subruunt potius quàm stabiliunt, animadvertes & evertes nullo negotio; imprimis ubi superiora tibi plana erunt. Contradictio illi rursus crebra. Nugæ non infrequentes. Ingentia denique & injuste postulata omnem ferè paginam illi faciunt. Speciminis ergò obiter enoto unam decadem. Plura legenti occurrent.

1. Homo *jus* ad ea habet, quæ cupit & potest quoquo modo, id est, justè ea, rectè, benè cupit, quanquam sit contra *regulas & leges*, & *dictamen* rationis.

2. *Jus nature* (intellige, in individuo rationali) non prohibere *dolos, contentiones*, aut alia quæ mala habentur, ad *parricidia* usque; & tamen ubi *jus* plus quam alteri dedit *fides* est servanda (quanquam & mox solo metu pacta & fœdera roborat & metienda doceat; *simulandum* non est, seu ore prodere aliud quàm quod sit mente repositum.

3. Hominem Deo non teneri, seu ad omnia quæ libeat *jus* habere, &

con-

conscientiâ planè omni exutum, & tamen à Deo illum pacto & juramento vinciri & obligari.

4. Supra audivimus, vulgarem & falsam opinionem fuisse in veteribus, Deum, Israëlitarum Deum ita esse ut reliquas gentes aliis gubernandas reliquerit. Item. Fidei articulum esse, Deum supremum dominium habere in *omnia*, *omnesque* illi absolutè teneri obedire. Sed jam Deus nil juris habet nisi quod illi ab homine creatura ejus, quemadmodum & alii *ἀνθρώπων υἱοὶ* & potestati humanæ fuerit traditum. Et status naturæ est in quo nullâ religione homo Deo teneatur ita & auditum est superius: Dei non aliam esse quàm naturæ potentiam. Et tamen hîc Deus imperium sibi delatum suscipit imperare in quos nihil ei antea juris &c.

5. At tamen in statu naturali homo jure revelato eadem ratione tenetur vivere ac ex dictamine sanæ rationis, si nolit, subit periculum. Quod utique non potest non esse pœna in creatura rationali. Sed tamen non tenetur agnoscere vindicem jure religionis. item. Non repugnat juri naturali, quod repugnat, rationis dictamini & divinæ voluntati.

6. Beatus ille & salvus tantum est, ex principiis etiam rationis qui Deum cognoscit, amat &c. audivimus ex cap. 4. Sed *jure* tamen facit, id est, & rectè & impunè quæ Deum negligit & cupiditatibus suis tantum indulget. Cui *jus* sanè nec peccatum, nec pœna est, salvus est reverentia. *jus* Dei ut illi benè sit non animo tantum sed & corpore proculdubio qui ipsum quærit. Ergo ejusdem *jus*, homini per rationem notum, miserum esse qui seipsum solummodo.

7. *Jus* summum naturæ esse ut quisque servet seipsum, & tamen *jus* quoque vivere ex libidine appetitûs, & ita, etiam contra rationis sanè dictamen, perdere seipsum.

8. Deus suscipit imperium in populum Israëliticum apud Sinai (cùm tamen elegerit Deus illos longè antè, non illi Deum) eumque ita instruxit ut in perpetuum subsisteret. Sed animo impotens & irâ abreptus dedit legem quæ ipsis causa esset exitii. Ita iratus punivit Israëlitas, & seipsum (malum!) mulcavit populo, & factus est rex sine regno.

9. *Injusta* potest esse aliqua potestatis supremæ sententia. Sed tamen *jus* illa habet ad omnia quæ potest secundum cupiditatem & affectus, etiamsi cum reip. præteritissima pernicie.

10. Potestas suprema ordinare debet cultum De'. Et tamen *religioni* locus non est. ubi populus non subdidit se Deo illique *jus* regium sua spontè non concessit. Aulam & aulicos & *jus* suum civile Deus non potest

test

test obrinere, ubi rex electus non est. Sed potest & Deus & simul alia
suprema potestas religionis moderatrix summum *jus* habere. Et una resp.
ferre Cæsarem & Pompejum. Adde, civem quemlibet, ubi religio cer-
tis legibus à quocunque firmata est, posse jure & impunè quilibet de
Deo ejusque cultu sentire, dicere, disputare, scribere. Teneri tamen
jure illum cultum contra sensum animi exercere, nec tamen simulare;
seu mentis & oris operisque facere divortium.

F I N I S.

